

PEJNJK XL.

Ljupatj

LJUBLJANSKI
ZVON

LETO 1921

ŠTEV. 6

Vsebina junijskega zvezka:

1. Janko Samec: V beli noči	321
2. Ivan Albreht: Nihče ne ve	325
3. Ivo Šorli: Zgodbe o nekaterih krščanskih čednostih in nečednostih. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	326
4. Alojz Gradnik: Večer je, večer.	328
5. Dr. Ivan Prijatelj: Duševni profili naših preporoditeljev. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	329
6. Anton Vodnik: Kakor čolnarji	345
7. Ivan Zorec: Njena pot. (<i>Konec.</i>)	346
8. C. Golar: Gorenjska romanca	352
9. Josip Vidmar: Tolstoj in njegov „Krščanski nauk“. (<i>Konec.</i>)	354
10. Francoska narodna-Mirko Pretnar: Mornarjev povratek.	360
11. Stano Kosovel: Prerajanje	361
12. Milan Pugelj: Uboga deklica. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	362
13. Anton Vodnik: Pričakovanje	367
14. A. P.: Fata morgana. (<i>Konec prihodnjič.</i>)	369
15. Alojz Gradnik: Solnce v Brdih	374
16. Književna poročila	375
J. A. G.: Novačan Anton: Veleja. — Dr. A. Šerko: Dr. France Veber: Uvod v filozofijo. (<i>Konec prihodnjič.</i>) — Miran Jarc: Krklec Gustav: Srebrna cesta. — F. V.: Le Bon, Gustave. Psihologija gomila. — Naši prevodi.	
17. Nove knjige	383

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 180 K, za pol leta 90 K, za četrť leta 45 K, za Italijo po 60 lir na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 18 K.

Odgovorni urednik: Dr. Joža Glonar.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo se nahaja v Sodni ulici št. 6.

Last in založba „Tiskovne zadruga“, z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

Veliko, kar ne sodi v stranskega zanimanja je bilo v kranjski lekarni „Jutrova“ slednja beležka iz 21/6. 1921: 4. V 6. 1921 po kraljevi zaupni dne 21. junija slovensko pjar se izstopan s tem dne javno je katoliške cerkev iz katere sem jo itak javno izstopil. Anton Polderski.

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

LETNIK XLI.

1921.

ŠTEVILKA 6.

JANKO SAMEC:

V BELI NOČI.

I.

Nocoj, ko tih večer beži čez trate
in vas se vtaplja v beli mesečini;
nocoj, ko sence tonejo v daljini
in nad menoj gorijo zvezde zlate,

spet moja duša misli, draga, náte
in vsa trepeče v nemi bolečini,
ko pred oči mi vstajajo spomini
mladosti moje, solnčnih sanj bogate.

Takrat vsi moji snovi so zoreli
pokojno, kot na črešnjah cveti beli,
vsi polni tihih želj in skritih nad.

In jaz za njimi hodil sem pokoncu
naprej... naprej, naravnost proti solncu
vriskuje v beli dan: Pomlad, pomlad!

II.

In vse nebo se je smejalo v maju,
ko duša polna tihega nemira
pričakovala komaj je večera,
da potopi se v tvojih lic smehljaju.

A kadar beli dan je bil pri kraju
in sva midva zajeta v dih zefira
molče strmela v beli blesk vsemira,
mi v srcu je biló, kot da sem v raju.

Potem še nama so iz srca srede
zacvele nikdar slutene besede;
in tiše kot srebro polnočnih sanj,

ki se z neba na daljno zemljo prede,
v skrivnost se najinih pričakovanj
še tisoč razgrnilo je spoznanj!

III.

In glej: midva sva vedela takrat,
da vse v življenju se prelije v eno,
ker je z ljubezni vinom prepojeno...
da vse v jeseni obrodi svoj sad!

A nama še sijala je pomlad
in vse krog naju je biló zeleno!
Jaz sem te ljubil kot zorečo ženo
in mislil, da ostal bom večno mlad

Pa kakor včasih, ko v jutranji zarji
razpró nad zemljo črni se viharji
in strgajo ji bujno rast z obraza,

tako prešla je tistih ur ekstaza...
In, sužnja tisoč novih hrepenenj,
me vrglo spet na cesto je trpljenj!

IV.

In šel sem... šel po daljnih cestah, belih..
Za mano rodni kraji so ostali —
Tam spomnil sem se tistih dni veselih,
ki so mi smeh in sanje drzne dali.

Hej, z dušo prepojeno misli smelih:
kako se s solncem bomo tam igrali,
kako življenje vseh ljudi nezrelih
mi bomo z voljo v pravo smer kovali,

smo šli naprej: jaz in drugovi z mano!
A ko dospeli v daljo smo neznano,
sta src se oprijela dvom in strah —

Tam smo v življenju bili čisto sami
in solnce ni sijalo več nad nami
tako gorkó, kot v naših je gorah...

V.

In solnce ni sijalo več nad nami
tako ljubeče, tiho in prijazno...
Na nebu tam nad tujih mest meglami
medlelo je vse blede, trudno, prazno.

A naokrog: kot da mrličii sami
bi se skoz okna nam režali blazno,
oskrunjene z boleščjo in solzami
strmele v nas so hiše neprijazno

Tam zrlí smo ljudi obraze blede,
ki mrlí so po cestah brez besede;
in čuli krik sestradanih otrok.

In kakor da ne mogla več prenesti
srce in duša bi teh ur bolesti,
je zakričalo v nas: O Bog, o Bog!

VI.

In naših duš se je oklenil mrz, —
in v srcih se rodilo je spoznanje,
da vse je laž: svoboda, solnce, sanje —
In pali smo sred ceste na obraz:

Kaj to bil prvím staršem je ukaz,
o Bog, ko si prokletstvo vrgel nanje?
Veliko, glej, je tvoje maščevanje,
ki palo je iz roda v rod na nas!

Vse svoje dni v trpljenju preživeti,
za solncem brez pokoja lirepeneti,
to naj bo naših src vsakdanji kruh?

Ki sam na križu skušal si trpeti,
odpusti nam, ne bodi prošnjam gluh,
Bog Oče in Bog Sin in sveti Duh!

VII.

A kot da prošnjam bi biló zaprto,
da ne bi videl naših Bog tesnob,
nebo molčalo tiho kakor grob
nad nami je, s teminami zastrto.

In vse pred nami je ležalo strto:
vse cilje je in sanje mladih dob
razdril usode neizprosni zob...
A mi tam z dušo stali smo potrto

molčeči vsi in zatopljeni váse —
Pa v naših dušah na nekdanje čase
spomin je vstal in na pomlad zeleno... ✧

In spet začutili smo željo eno,
ki nam je povrnila vero váse,
da šli iskat mladost smo izgubljeno!

VIII.

Takrat zaslišal sem iz dalje klic
in pred menoj je vstalo tvoje lice;
in njiv sem spomnil polnih se pšenice
in koscev mladih, brhkih se ženjc.

In spomnil belih tropov se ovčic
in cerkvice Marije sem device,
na beli dom, na zelene gorice
in na jutranje pesmi daljnih ptic...

Pa sem si rekel: «Domovina mati,
le ti boš mogla moji duši dati
ljubezni, solnca, sreče in pokoja!»

In vrnil sem se spet po isti poti —
A ko si prišla meni ti nasproti,
sem znal takrat, da še vse bolj si moja..

IX.

In zopet sem se tiho sklonil nate,
da bi vtopil se v tvojih lic smehljaju;
in spet sem ljubil tvoje laske zlate;
kot takrat, ko je rdelo solnce v maju.

In šel s teboj sem spet v zelene trate:
tam zašumeli vetri so krog naju,
nad nama létale so ptičic jate,
da nama je biló, kot da sva v rajú.

Potem še nama so iz srca srede
zacvele nikdar slutene besede,
in iz zastora solnčnih lesketanj

— kot da bi bile iz veseljstva srede! —
v skrivnost se najinih pričakovanj
razlilo je še tisoč zlatih sanj...

*Za se, da je pesem naravno
in priročno, odprtega roja
v letih 1914 - 1918. Potem*

IVAN ALBREHT:

*neglani presnoki to so /
neravno solnčito*

NIHČE NE VE.

Nihče ne ve, kdo mu premeri pota
in kaj mu vodi hip na hip korak,
kje je resnica, v čem je zmota,
kje boj divja, kje čaka mir sladak.

Vendar daruje včasih sveto mašo,
ko v slutnjah duša sama nad seboj medli,
hladilni balzam kane v bedo našo,
ko v temo — smrti svit naposled zagori.

Tako je pisano v srca zakonih skritih,
ki jih zaman razbiti hotel bi razum.
Smrt, sok moči, iz veka v vek preliti,
tako te gleda, ljuhi moj pogum.

Ni umerno!

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

III. zgodba: O požrešnosti ali samogoltnosti.

Kdor nima na svetu nikoli dovolj,
še sit je le lačen, oblečen le gol.
(Iz narodne poskočnice.)

Ta zgodba in naslednja o zmernosti se vršita in dovršita samo na tem svetu; zakaj to sta zgolj želodčni čednosti, oziroma nečednosti, in kjer je odklenkalo njemu, je odpelo tudi njima.

Dovolj bo pa tudi že to življenje, da pokažemo njiju slabe, oziroma dobre sadove.

Junak te povestice je Jakob Lah, rojen leta 1875. v O. na Tolminskem, živeč pa že od svojega dvajsetega leta v šumnem Trstu. Tam se je bil tudi toliko obrusil, da ga je vzel bogati baron Zucco za prvega strežaja, pa mu po smrti zapustil lep kapital, češ, da naj ž njim v miru in zadovoljnosti ter brez vseh skrbi živi.

Ta ukaz je nameraval naš Jakob točno in dobesedno ubogati. Ker ni bil sam zmožen, si je dal natančno izračunati, koliko sme na leto, mesec in dan potrošiti človek, ki šteje danes šestintrideset let, ima toliko in toliko denarja po toliko in toliko od sto v banki in bo živel do osemdesetega leta — natančno do osemdesetega leta! Potem se je obrnil še na posebnega veščaka — suhega, v petem nadstropju stanujočega učenjaka — ki je vedel ne samo, koliko kalorij je treba za življenje človeku z desetimi, dvajsetimi in nadaljnjimi leti, ampak tudi, koliko je treba na dan použiti mesa, jajec, sočivja, kruha, sladkorja, da dobiš vase toliko in toliko dušika, beljakovine in ne vem še kakšnih kemičnih snovi.

Ko je bilo izračunjeno in na izrečno Jakobovo zahtevo s tremi pomnoženo tudi to in ko je na podlagi obeh teh veščaških izvidov, s tretjim izvedencem, ki je bil pa čisto navaden krčmar, sestavil še jedilni list za ves mesec naprej, je stopil v banko, dvignil prvi mesečni obrok, ga razdelil na trideset kupčkov, in začel živeti.

No, z vsem se je bil sporazumel, celo s svojim teoretičnim želodcem — samo s praktičnim, ali recimo rajši: s svojim gol-tancem se ni bil. Zakaj Jakob je bil vajeen dobro, celo zelo dobro živeti; saj je bil pri starem baronu pravzaprav on gospodar. In tako se je dogodilo, da se že prvi dan ob dveh popoldne računi niso več ujemale... Za večerjo si je moral vzeti že kupček za naslednji dan... In naslednji dan je šel po grlu že četrti kupček.

«Oho! kar za polovico smo se torej urezali vsi štirje učenjaki skupaj! je spoznal Jakob, in čudno ga je spreletelo.

Toda stoj! — ali se ni pravzaprav urezal rajnki baron? ... Kaj se to pravi: «brez skrbi živeti», če imaš že drugi dan take skrbi? ...

Celo k odvetniku je stopil. «Hm» ... je rekel ta. «Stvar je od-visna od razlage... Če pustimo poudarek na vsoti, ki jo je vam rajnki zapustil, je smatrati opazko o «brezskrbnem življenju» seve-da samo za privesek. Če pa vržemo naglas na baronov namen, to je, da vam zagotovi brezskrbno življenje, določena vsota pač ne zadostuje — — — Skratka: sigurna ta reč ni, toda ravno tako ni izključeno — — — Če hočete, poskusiva že lahko — — —»

Ne! Ta bratovščina Jakobu ni dišala. Čemu pa je treba, da živi naposled ravno osemdeset let? Zakaj: od šestintridesetega do osemdesetega jih je štiriinštirideset; ker je denarja samo za polovico, skrčimo tudi življenje na polovico! ... Šestintrideset in dvaindvajset jih je oseminpetdeset, torej skoraj šestdeset let... Dovolj bo! Vsekakor rajši dvaindvajset let življenja, nego štiriinštirideset stradanja!

Toda tudi ta žrtev še ni bila dovolj... Prvega prihodnjega se je pokazalo, da bo treba leči v grob s petdesetim, prvega naslednjega že s petinštiridesetim letom. Do takrat pa bo držalo, prav gotovo da bo, naj pride, kar hoče: zdaj šele je bil napravljen res pravi račun!

Toda prišlo je nekaj, s čemer niti naš preoprezni Jakob ni računal: vojna! In ta je prečrtala vse te tako skrbno sestavljene številke. O, ne zaradi draginje! Ta prvič skraja niti tako huda ni bila, njo samo na sebi je bil že postavil v svoj zadnji račun. Ne to — tisti strašni glas je bil, ki je šel od ust do ust: «Denar bo ob veljavo!»...

Potem pa le ven iz kase ž njim, dokler je še za kaj! Res, kakor da mu je še ljub ta glas — tako je zdaj Jakob divjal. Še sreča, da je poslušal tudi nasvet svojega prijatelja gostilni-

čarja in si nabavil veliko zalogo živil! To je potem potrojil, ko je prišel še en glas: «Država bo pobrala, če prej ne, po vojni, toliko od sto!» Hudič, meni že ne! se je zaklel Jakob in divjal dalje, kakor da bi imela vojna že jutri končati.

Toda, kakor da še in še ni bilo dovolj, napoči doba vojaških naborov, ali, kakor so rekli, «pregledov»! Tudi Jakob mora seveda tja. O, pa bi si bil kar samemu sebi roko stiskal: Čim porine skozi vrata svoje ogromno telo, je že zopet zunaj! «Pretežak!» Juhuhu! Zdaj pa le «pregledujte»! In ker ga kličejo že skoraj vsak teden, se tudi vsak teden na novo pretehta. In če bi opazil, da mu manjka od zadnjič le deka, že zalaga, da jih je prihodnjič vsaj pet čez.

No, pa ga začnejo prijatelji svariti od vseh strani: «Jakob, ne žri tako! Draginja bo še večja, robe vedno manj! Kaj bo potem s teboj, ki stradati nisi vajen in ne znaš?!» A Jakob samo: «Prvo je glava, prijatelji! Meni jo je rešil doslej še samo trebuh. Zato bova skrbela ž njo zanj, dokler bo nama le količkaj mogoče. Enkrat bo pa tudi vojne konec!»

Pa je prej njega. To se pravi: njegovega denarja in njegovih zalog. Samo še od kredita je živel še nekaj časa, sleparskega kredita: kdo bi možu s takim trebuhom ne verjel? Toda tudi ta boben poje le, dokler je napet... Kakor pa ne vemo, ali je bil prej hrast ali želod, tudi ne vemo, ali je prej umanjkal Jakobov trebuh ali njegov kredit — nekega dne sta oba izplahnila...

(Dalje prihodnjič.)

ALOJZ GRADNIK:

VEČER JE, VEČER . . .

Večer je, večer, tihi mrak,
tihé besede, tih korak
in srca naju v tihi sreči
medlita ko dve plahi sveči.

Večer je, večer, zdaj bo noč,
ne hodi še, ne hodi proč
in sveče svoje ne ugasí,
umrla sama bo počasi.

Večer je, večer, ah nocoj
ne bodi več z menoj, pokoj!
ko bom ležala v kamri črni,
takrät se zopet k meni vrni.

Dr. IVAN PRIJATELJ:

DUŠEVNI PROFILI NAŠIH PREPORODITELJEV. (Dalje.)

O tako ostro izraženi katoliški tendenci Kopitarjevega delovanja bi človek mislil, da prihaja iz primerno globokega, filozofsko fundiranega katoliškega prepričanja. A tega pri njem nismo našli, pač pa smo videli, da ohranja Kopitar i napram janzenistom i napram racionalističnim jožefincem i napram dunajskim zanese-njaškim neokatolikom svojo «sanam socraticam philosophiam», svoje rezervirano humanistično stališče. Ker si pri brezobzirni odkritosti njegovega značaja ne moremo misliti, da bi se bil Kopitar ravnal po onih ital. humanistih, katerih izrek se je glasil: «Intus ut libet, foris ut moris est», moramo iskati vzroka njegovemu agresivnemu katoličanstvu drugje. Jaz mislim, da leži ta vzrok v Kopitarjevem političnem prepričanju in v njegovih nazorih o Slovanstvu. Kopitar je izšel iz svoje slovenske domovnice, v kateri je krepko koreninil in katero je ljubil s plemensko-žarko ljubeznijo, odkoder pa je prinesel obenem primerno izožen politični horizont. Slovenec je bil od nekdanj z dušo in telesom Avstrijec in za Kopitarja kot čistokrvnega Slovence so bile črnožolte meje sveti, začarani ris, preko katerega ni šel njegov pogled. Ako je on fantaziral (v svojih znamenitih «Patriotische Phantasien»), so plavale njegove sanje samo nad Avstrijo, ako je gradil jezikovni in narodni dom svojemu narodu, je zabijal stebre svoje stavbe globoko v avstrijska tla. Z Linhartom in Hacquetom je smatral Avstrijo pravzaprav za slovansko državo.¹²⁴ Nadejal se je, da bo Avstrija vse storila za pretežno večino svojih slovanskih podložnikov in jim preskrbela sredstva za sijajno kulturo. Imenovanje enega samega Nestorovića za nadzornika rumunsko-srbskih šol v južni Ogrski l. 1810. ga je navdajalo z upom, da se Avstrija tudi v oni polovici države prej ali slej opre na «pet osmin ogrskih Slovanov» in «zlomi kontumacijo dveh osmin Kalmukov-Madža-

¹²⁴ Ibid., I., str. 204.

rov». ¹²⁵ V duhu je videl delovati na Dunaju slovansko akademijo, za katero je izdelal že tudi «adreso» in jo objavil v II. let. «Vaterländische Blätter» (str. 411). Dobrovskemu je pisal o teli svojih avstrijsko-slovanskih upih in načrtih: «Kakšni ideali mi izpreletujejo glavo! In ne! Izkušnja ne sme povzročiti, da bi obupal... Na Dunaju mora rezidirati slovanska akademija. Tu je torišče Slovanov z juga in severa, z zapada in vzhoda. O fortunatos nimium sua si bona norint! Pa puste, da si domišlja Rusija!» Trezni, skeptično avstrijski, češki abbé je odgovarjal Kopitarju na vse te smeje sanje njegove z bridkimi reminiscencami. Klical mu je v spomin, kako so avstrijski birokrati v kali zatrli podobno češko društvo v Pragi, «češko hromado», kako je Avstrija spravila Češko ob svobodo, gmotno blagostanje in nazadnje še ob jezik, ironično pristavljajoč: «Morebiti so pa drugi Slovani manj sunljivi, nego vrli Čehi, katerih jezik se je dolgo imel v Avstriji za uporniški (po novem za revolucijski) jezik. S pomočjo nemških ljudskih šol so hoteli izkoreniniti ves slovanski duh in vso vnemo. To se jim je tudi že precej posrečilo.» S trpko resignacijo modrega starca je vzklikal: «Avstrija nad vse, ako bi bila hotela, ako bi bila dala, ali vsaj dati hotela Slovanom lastno izobrazbo.» ¹²⁶ Glede smelih načrtov Kopitarjevih o centralni slovanski akademiji pa je pisal navdušenemu slovenskemu avstroslavistu: «Ruska cesarska akademija se naj poniža za podružnico? ... bojim se, da Vas bo Vaša vnema predaleč zapeljala.» ¹²⁷ Dobrovskega bojazen se glasi kot prerokovanje, v katerem, kakor da bi že slutil modri abbé onega Kopitarja zadnjih njega let, ki je postal cenzorsko orodje Sedlnitzkega in ki je ob priliki denunciral skromnega učenjaka Šafařika zaradi — panslavizma». ¹²⁸ — Rusija je bila Kopitarju pri njegovih avstro-slovanskih načrtih na potu. Storila ni takrat za južne in zapadne Slovane nič niti Avstrija, niti Rusija. Kljub temu je Kopitar ves čas svojega življenja od Avstrije vse pričakoval za

¹²⁵ Glej Kopitar's Kl. Schriften, 34, 70 ter primerjaj «Vedo», I., str. 328—330. Ob tej priliki je Kopitar izražal za one čase presmelo željo in nadejo, da se pod Nestorovičem «osnujejo ne samo vztočne (pravoslavne) gimnazije in akademije, marveč (v Karlovcih) tudi ena univerza (štirje milijoni menda zaslužijo eno) s samimi lastnimi srbskimi profesorji»...

¹²⁶ Dne 25. aprila 1810. je pisal Kopitar Zoisu: «Avstrija nad vse, ako le hoče: Južni Slovani bi bili vsi naši, rajši nego ruski, ne glede na versko in jezikovno sorodstvo, da bi jim naredili le dober obraz.» (Veda, I., str. 333.)

¹²⁷ Istočniki, I., str. 91—157.

¹²⁸ Prim. «Naši zapiski», VI., str. 173 in «Zbornik» MS., I., str. 199.

Slovanstvo, Rusijo pa je sovražil. Sicer je rekel, da zaradi tlačanstva;¹²⁹ pravzaprav pa zato, ker mu ni šla v avstrocentralne njegove načrte.

Ti kulturnopolitični oziri so tudi v veliki meri povzročili, da je Kopitar začel mnogo ostentativneje poudarjati svoj katolicizem, ^{Katolič} nego bi to pričakovali na podlagi njegovega umerjenega humanističnega svetovnega nazora. Avstrija je postajala v predmarcu vedno bolj uradno in dekretirano katoliška. Ta konfesija jo je ločila že na zunaj od Rusije in Prusije. Kopitar je mrzil eno in drugo teh dveh držav in je vedno očitneje podčrtaval med različnimi faktorji, ločecimi njegovo Avstrijo od sosed — tudi katolištvo. Kopitar je bil torej v izraziti meri kulturnopolitičen katolik. Slovanstva ni sovražil, kakor so mu pogosto očitali nekateri Rusi

¹²⁹ Ibid. I., str. 324. — Antiruskih mest v Kopitarjevi korespondenci kar mrgoli. Na primer dne 27. aprila 1814. piše Zoisu: «Ako me vse ne moti, se zdi, da bo Ilirija ostala skupaj (po Napoleonovem porazu). Kako daleč na jug in vzhod pa se bo naš (avstrijski) interes skladal z ruskim, se ne ve. ... Ako bi jaz bil minister, mislim, da bi že znal preprečiti delo ruskim emisarjem. Oni imajo veliko prednost, da govore k verskim bratom, zato pa je vse drugo na tehtnični škodeli Avstrije, samo ako se ne zamudi položiti nanjo. Sed quo Musa tendis? Desine sermones referre deorum...» In ko je prišel v Ljubljano organizirat novo prevzete «Ilirske province» grof Saurau, bivši avstrijski poslanik v Petrogradu, je pisal Kopitar Zoisu dne 1. junija 1824.: «Vi bi pač lahko uspešno omenili neko idejo o naših in turških Slovanih na jugu možu, ki Ruse iz Petrograda pozna in — sodi. Zdi se, da vsi naši ministri rajši gledajo na sever, odkoder so doma, kjer so študirali in popotovali, nego na jug: zato pa gledajo Rusi toliko nepremičneje tja dol, in mi bomo hoteli zapreti vrata, ko bo krava že zunaj. Dii meliora.» — Primeri značilno karakteristiko Kopitarja izpod peresa njegovega dunajskega znanca, barona Hormayrja: «Kopitar, ein krainerischer Winde... eine durch und durch realistische, kurzangebundene und derbe Natur, so dass er — in Wien — nur durch sein polizeiliches Walten durch- und emporkommen konnte... politisch ein Todfeind der Russen, das Haupt der geheimen Ueberwachung ihrer Umtriebe... Kopitars Terrainkenntnis würde, wenn man seinen Rath befolgt, zwischen den unirten und nicht unirten Griechen Oesterreichs viel Zerwürfnis, viele ungeschickte Proselytenmacherei verhindert, gar manche russische Pulverwürste und Luntten entzweigehauen haben. Er äusserte sich über derlei Missgriffe stets ungeschont und unumwunden mit beissendem Spott. selbst an seinem täglichen Wirthstisch zum weissen Wolf am alten Fischmarkt...» (Taschenbuch für die vaterl. Gesch., Berlin, 1847, stran 292.) Vobče se mora reči, da je Kopitar prvi Slovenec, ki ima določen narodno-politični nazor, ki zavestno išče ne samo za Slovence, ampak tudi za vse Jugoslovane spas v Avstriji, seveda v takšni Avstriji, o kakršni «fantazira» on, namreč slovanski Avstriji.

*Wirthstisch
weissen Wolf
Fischmarkt*

in Čehi^{129a}, nasprotno: ljubil ga je po svoje, po tedanjeslovensko, t. j. po avstrijsko. V Avstriji je kljub vsem razočaranjem in kljub nedostatku najmanjših ugodnih znamenj iskal težišča slovanske bodočnosti in kulture. Tu na zapadu in v bližini Nemcev! Kopitar je bil odločen zapadnjak, posebno pa navdušen učenec nemške znanosti. «Nemci so pač dečki v znanstveni stroki. Villiersov spis o nemškem šolstvu poznaš? Glavna njegova misel, da so Francozi proti Nemcem v takšnem razmerju kakor Sardanapal proti Sokratu, postaja vedno točnejša, čimbolj človek premišlja to stvar», piše Zupanu dne 10. junija 1813. Appendini mu je bil za 50 let zaostal, ker ni znal nemško. In glede dalmatinskega abbéja Sivriča, prišedšega pod Napoleonom v Ljubljano, je svetoval Zupanu: «Fac ut a te fiat tedescus theologus ex italo.»¹³⁰ Z ozirom na «Slovensko društvo», ki ga je l. 1810. v Gradcu ustanovil Primic, je pisal ustanovitelju pismo, o katerem sporoča Dobrovskemu: «Jaz sem jih svaril, naj ne natrobijo Nemcem ušes o naših slovanskih prednostih (Primic je rad ponavljal Herderjeve

^{129a} Še najpravičnejše ocene je bil deležen Kopitar v tem oziru med Srbi, med katerimi je onidan n. pr. Ljubomir Stojanović povsem pravilno opredelil razmerje velikega našega rojaka do slovanstva s tem, da je zgostil svojo sodbo v trditev, češ, da je bil Kopitar sicer avstrijski patriot, «ali njegov avstrijski patriotizem ni bio nemački». (Srpski književni glasnik, 1921, str. 590.) — Glede Kopitarjeve karakteristike tudi sicer opozarjam na ta zanimivi članek Stojanovića, čigar končni rezultati bodo povečini obveljali. Ko bo ugledni srbski zgodovinar dobil pred oči mojo razpravo v «Vedi» I., in pričujoče «profile», upam, da bo nekoliko modificiral samo par svojih označb, n. pr. svoje mnenje, da Napoleonova «Ilirija» ni vplivala na Kopitarja, in pa oznako Kopitarjevega svetovnega in religioznega naziranja. Še ena trditev prof. Stojanovića po vsej verjetnosti v celoti ne bo držala, ko se bo med prejšnjimi avstrijskimi Slovani v sedanji njihovi državni svobodi razvilo neovirano preiskovanje njihove politične zgodovine, namreč naslednja: «Na oslobodjenje niso mislili (ni austr. južni Sloveni) ni ostali slovenski narodi u Avstriji ne samo onda, već tako reći do samog raspada Avstrije. Svi su oni tražili do poslednjeg momenta da obezbede svoje nacionalno razvijanje „u okviru austro-ugarske Monarhije“ (str. 599). Nad Avstrijo so bili obupali kmalu po letu 1848. ne samo mnogi češki, marveč tudi južnoslovanski (med poslednjimi tudi slovenski) razboritejši možje. Samo da so pričakovali svojega razjarmljenja od Rusije. Odtod pri Slovencih po letu 1867. beg mladine v Rusijo. (Prim. tudi članek prof. Radojčića «Svetozar Miletić o jedinstvu Srba, Hrvata i Slovenaca» v novosadskom «Jedinstvu», 1921, br. 521, o «ljubljski resoluciji» z dne 1. decembra 1870; ponatis v «Njivi», I., str. 215—219.)

¹³⁰ Ibid., II., str. 191 in 258.

slavospeve Slovanom!), ampak oznanijo naj rajši namen, da se hočemo ob izobrazbi dvigniti v bližino Nemcev.»¹³¹ *Slavospeva f*

V nemški znanosti romantične dobe je Kopitar odkril svoj talent in svoj pravi poklic, ki mu je pripadel kot prirodna dediščina njegovega plemena. Mandat za ta svoj poklic je Kopitar že jako zgodaj jemal iz rok Dobrovskega, ki je glede češčine tako kakor Kopitar z ozirom na slovenščino v izključno nemških spisih¹³² rekonstruiral prosvetne osnove svojega naroda, predvsem jezika njegovega. Že dne 25. aprila 1810. je Kopitar pisal Zoisu, da mu je neki prijatelj patriarha slavistike sporočil, da Dobrovský starí. «Bogve, če ne, teži nazadnje vse na Vašem tajniku! Dobrovský da je rekel temu svojemu prijatelju: Kopitar, to je chlap (dečko), kar me dela vrlo ponosnega, nam pulchrum est laudari a laudato viro, meni pa naj bo vsaj vzpodbuda k pridnosti in vztrajnosti. Saj nisem tako za nič drugega na svetu, saltem in grammaticis, ad quae natus videor, facite ut possim excellere.»

Kopitar je sijajno izvršil nalogo, ki mu jo je usoda poverila med Slovenci. Iz slovenskega jezika je naredil stavbo, utemeljeno globoko v narodu in oličeno na pročeljih v skladu z drugimi slovanskimi jezikovnimi stavbami. To delo je izvršil že s svojo slovnico. Sam ni nič slovenskega spisal; to so delali njegovi učenci v domovini, ko je on v tujini v tujem jeziku pomagal ustanavljati in razvijati novo slavistično vedo. Svoje slovenske učence je znal organizirati s pošiljanjem dopisov in knjig in jim pridruževati za pomočnike zastopnike raznih slovenskih pokrajin in narečij, s čimer je pospeševal literarno in narodno zedinjenje dotlej tudi v jeziku provincialno razkosanih Slovencev. Iste prakse se je posluževal glede kulturne komunikacije med Slovani. «Slovani morajo držati skupaj!» je bil zaklical že v enem prvih svojih pisem Dobrovskemu, klik, ki se je iz Dobrovskega ust odzval kot odmev zopet nazaj.¹³³ In Zupanu je pisal dne 7. junija 1811., da se je seznanil z južnoštajerskim duhovnikom Jaklinom in mu svetoval, naj stopi z Ljubljanci v dotiko. «Morebiti vam

¹³¹ Ibid., I., str. 177.

¹³² Kar se tiče Kopitarjevih izključno nemških pisanj, se mora reči, da je Kopitarja že Čop zbedel, ko je pisal v svojih bibliografskih prispevkih za Šafaříka, poslanih preko Kopitarja: «O Kopitarju se je sicer sploh tako malo vedelo, če zna pisati po kranjsko, kakor o Dobrovskem, če zna pisati po češko». (ZMS., I., str. 149.) *Kopitar*

¹³³ Istočniki, I., str. 35, 43.

skoro piše. Morebiti pa bi ga ti kot pridni iskavec pristašev v ljubezni lahko prehitel? Kar spada skupaj, mora skupaj držati; tako Slovani vobče, kakor posebej Kranjec s svojim najbližnjim sorodnikom na Štajerskem, Koroškem, provincijalnem Hrvaškem in na Blatnem jezeru. Sed 1. amore opus est, nosti s. Paulum, non vanitate; 2-do amore; 3-tio amore et sic in infinitum!»

To visoko pesem ljubezni je znal, ko je šlo za zedinjenje naroda, zapeti mož, kateremu v njega privatnem življenju ni bil dan takorekoč niti najmedlejši topli žarek ljubezni. Kopitar bi bil lahko imel prijateljev na moč, ker se je vse z zaupanjem obračalo na dunajskega dvornega bibliotekarja in odličnega slavista. Zanj pa ni bilo nič tako nujno, kakor iztikati za napakami vsakega znanca in jih staviti v pretirano luč. Svoje dopisnike je neredko poučeval, kako se imajo vesti, kako ga morajo titulirati; pogosto je kritikoval celo njih pisavo v pismih in način, kako so zlagali pisma. Pri nastopu zoper njegove sovražnike mu je bilo dobrodošlo vsako sredstvo. Bil je cel sovražnik svojih sovražnikov in polovični prijatelj svojih prijateljev, pogrešajoč one lastnosti, iz katere prijatelj prijatelju rad kaj dobrohotno izpregleda. Kopitar je bil oblasten in jeznorit značaj, ostroumen in ostrojezičen, ošabnež, ki ni tehtal svojih izrazov: njegova pisma mrgole samih norcev, tepcev, smrkavcev, šarlatanov in oslov. In na ta svoj občevalni jezik je bil kot pravi gorenjski kmetiški fant menda celo ponosen: »Der alte Grobian Kopitar» se je nekoč podpisal v pismu na Zupana.¹³⁴

Vrlega, poštenega, nekoliko udobnega samouka, bivšega menišca Vodnika, je zbadal, kadar in kjer je mogel, dokler je bil ta še pri življenju in celo po njegovi smrti. Njegovo smrt je javil Dobrovskemu tako mimogrede, v kratki, zaničljivi opazki v pismu: »Vodnik prae nimiae sanitatis mortuus est». Vodnikov slovar, njegovo življenjsko delo, je izkušal izpodriniti, želeč, da bi on sam ali kdo drugi prehitel Vodnika tudi s slovarjem, kakor ga je bil on že s slovnico. Ker pa sam ni nanagloma zmogel tolikšnega dela, je vzpodbujal Primica, naj mu dobavlja slovarsko gradivo. 341

Ivan Primic, doma iz Šmarja na Dolenjskem, je bil dovršil ljubljansko gimnazijo, kjer ga je Vodnik vnel za slovenščino. Ob tem času študira Primic v Gradcu pravo. Mladenič je entuziast svoje materinščine («unsere herrliche Sprache» jo imenuje), dela

¹³⁴ Ibid., II., str. 239.

slovenske verze in jih pošilja svojemu bivšemu profesorju Vodniku v korekturo. — V štajerski prestolici zbere okrog sebe petnajst bogoslovcev, ki se trikrat na teden shajajo, čitajo Kopitarjevo slovnico in se vadijo v materinščini s prevodi iz evangelijev. Primic je njihov lektor.¹³⁵ Na tak način ustanovi Primic prvo društvo v svrhu gojitve slovenskega jezika pod imenom «Societas slovenica», kar daje ognjevitemu zanešenjaku povod sanjati že o nekaki bodoči «Académie des inscriptions Slavonnes». Člani tega društva si stavijo za svojo nalogo, nabirati o počitnicah po deželi slovenske izraze, se pridružujejo kot Štajerci h kranjsko-slovenski literaturi in se vesele, da francoska vlada v «Iliriji» tako pospešuje slovenski jezik. Ne odobravajo sicer vojnih kontribucij Francozov med Slovenci, a se navdušujejo ob francoski literaturi, ob kateri misli zlasti Primic, da bo visoko vzrastla tudi slovenska: «Zadivljen gledam v duhu našo literaturo, kako se za prvenstvo bori s ponosno, a večinoma samo po petelinski (francoski) posneto literaturo prepirljivih Germanov! O che gusto!» Primičeva želja kakor Kopitarjeva gre za tem, da se zedinijo vse slovenske pokrajine v enem literarnem jeziku, h kateremu naj vsa narečja našega ozemlja prispevajo svoje doneske in nasvete. Z razlogom, da se odslej, odkar je Kranjska francoska, ne bodo več mogli jemati uradniki za Spodnje Štajersko s Kranjske, prodre Primic pri graških visokih uradnikih in doseže l. 1812. ustanovitev prve avstrijske državne stolice za slovenski jezik v Gradcu, na kateri postane on prvi učitelj 60tih učencev.¹³⁶ Z nekaterimi teh svojih slušateljev, po večini teologov, popotuje ob počitnicah od župnišča do župnišča, od zidanice do zidanice, navdušujoč takratno mlado spodnještajersko duhovščino za domačo literaturo z oduševljenimi deklamacijami Vodnikove «Ilirije oživljene». Zakaj uverjen je, da samo iz župnišč morejo priti «učitelji ljudstva, pravi z entuziazmom za svoj vzvišeni, božji poklic navdani učitelji ljudstva (ne zgolj bravci maš)»; na posvetno inteligenco, zaverovano v svoj neposredni gmotni dobiček in ljubo, v šolah privzgojeno nemščino, ne računa, to so mu «egoisti», za kakršne ima «večino, ali vse juriste ž njih čedno družčino». A tudi med duhovščino, zlasti štajersko, se ima najprej boriti s težkimi ovirami svojega ideal-

¹³⁵ Prim. Primičovo pismo Vodniku z dne 13. maja 1810. («Vodnikiana» v ljubljanskem muzeju.)

¹³⁶ Istočniki, I., str. 272.

nega dela, namreč z onimi veseljaškimi nravi, ki jih je bil med kranjsko duhovščino vsaj deloma odpravil janzenistično-strogi Herberstein.¹³⁷ V tem oziru piše Primic Zupanu: «Napnimo torej, dragi prijatelj, vse mogoče sile, da vzbudimo naše svečenike iz njih nevredne letargije, de bojo v'faj eni, zhe ne v'fi, vender rajši bukve, papir ino peró v' roke jemali, kakor bokal ino té prekléte kvarte — na krajnkim vender farji na pol nišo tako rasvudáni — ampak na Dolanikim Shtajerikim njim ga v' shertju ino pijanzhuvanju ni para po zélím ívejti, to ío shivíne: Bogú íe smili! Kaj je to sa eno ítrahno pohujíhanje sa kmezhke ludi! — De njim povém, dokler íe ne bodo farji pobolíhali, nebó flovenfhina kvííko prííhla. Jes íi sa tega volo tukaj tudi per íhtajeríkih bogoflovzih (teologih) vfo mújo persadenem, de bi v' njih en malo duhá ino lubesni sa flovenfhino vdíhnil; en malo mi je grátalo, pa so li rédkí, kterih íe kaj prime.»¹³⁸ Primičev idealizem je plapolal tako visoko, da je mladenič snoval v Gradcu že izdajo slovenskega časopisa.¹³⁹ Navdušenja mu ni jemalo niti to dejstvo, da se mu je slušateljstvo neredko razbegavalo v gorice in da je ob času trgatve čitala ž njim Kopitarjevo slovnico samo trojica: Šmigoc, Cvetko, Modrinjak.

Kljub tem težkočam je baš Primic vzgojil one preporoditelje, ki so narodno prebudili naše Slovenske gorice, da so dale pozneje Jugoslovanom onega Stanka Vraza, ki se je s hvaležnostjo spominjal teh Primičevih učencev, pišoč v svojih «Guslih i tamburah»: «Na početku toga veka razvedrilo se je nebo nad rodnom bratjom u gornjih stranah naše domovine (najpače medju Murom i Dravom), i vzniklo cvetje slovensko na polju duševnom. Tu se je skupila u tabor jedan (bez dogovora) sva mladež uznešena za krasno, dobro i krěpostno. I mladež ta bi smatrala ostale tobože slobodnomisleće Slovence, ponoseće se s nekakvim světoobčanstvom (kosmopolitismom) kao nekakve němačke slobodnjake,

¹³⁷ Glej ZMS., IX., str. 237.

¹³⁸ Ibid., II., str. 298. — Prim. Modrinjakovo «Molitev na Boshizo Slovenko», ohranjeno v Primičevi zapuščini: «Jedni ívetíju Vínízhaka (Bakha), — Drugi lepu Lublenku (Venero), — Nekoteri Tershínízhaka (Merkuríja), — Drugi Jagrov Lovlenku (Díano), — Jedni íe karte igraju, — Na takšno visho ímajú — Ja paganíníko veru.» (ZMS., VI., str. 238.) — Prim. tudi moj sestavek «Donesek k jezikovni in socialni zgodovini slovenski.» (Naši zapiski, 1909, str. 78.)

¹³⁹ Ibid., I., str. 321.

koreći jih materijalistami, koji dobro naroda podlažu koristi svojoj posebno.»¹⁴⁰

Primic je najizrazitejši slovenski romantik, ki v vročem čuvstvu raztaplja »egoizem» in »materijalizem» mrzlega prosvetljenstva ljudi, ne imajočih ušes niti za humanizem, edino toplo noto tega miselnega pravca, ki se je sicer močno odzivala specialno v takih naših redkih prosvetljencih, kakor so bili Zojs, Linhart, Vodnik, in ki je kakega Kopitarja izvabila iz prosvetljenstva v romantiko. Samo še semtertja spominja Primic, da nadovezuje na to dobo. V svojih zapiskih¹⁴¹ za nastopno predavanje si zabeleži misel, da hodijo evropski misionarji na Kitajsko in v Kalifornijo, vzdikajoč: »Zakaj bi mi v naši skupni domovini ne nosili kulture tja, kjer l u č r a z u m a še brlí in kjer z izobrazbo neukih narodov lahko pridobimo državi nove pokrajine v notranjosti njeni.» Nemški apostol humanitete, Herder, daje Primicu najmočnejše pobude, in niti Kopitar na Dunaju, ki ima ob vsaki priliki Herderja na jeziku, se toliko ne trudi, da bi populariziral med avstrijskimi Nemci Herderjeve nazore o Slovanih, kakor to dela Primic v graškém »Aufmerksame», kjer uvaja ponatiske poglavij iz »Ideen zur Philosophie» etc., govoreče o Slovanih z besedami: »Naše občinstvo bi se imelo iz več ko enega vzroka brigati za pravo in pravilno poznanje slovanskega naroda — človek samo to spoštuje in ljubi, kar je spoznal — ignoti nulla cupido... Adelung, Vater, Arndt, Herder, Schlözer in mnogi drugi slavni nemški pisatelji naj bi služili vsem nemškim piscem za vzor humanitete in ljubezni do pravice, in kmalu bi padla sramotna pregraja, ki nas dotlej v našo lastno pogubo že tako dolgo loči v mislih in dejanju.» Avstrijske mogotce, strašeče se pred preporodom svojih Slovanov, obdolžuje, da niso uvaževali takih izrekov »svojega velikega rojaka Herderja», kakor so naslednji: »Čast naroda je v veliki meri odvisna od njega materinščine; na materinščini se vozi čast kake dežele. Na njo se mora več dati, njeno čistoto bolj čuvati, nego čast najnežnejše ljubice.» Primic je entuziast svoje materinščine, o kateri pravi, da ima vse lastnosti »glavnega ali izvirnega jezika»: starost, prirodi najbolj odgovarjajoča poimenovanja stvari, konformnost z najstarejšimi jeziki sveta, neko slikovito bistvo, ovajajoče v izrazu bolj prirodno-hieroglifski nego umetno-knji-

¹⁴⁰ Stanko Vraz, Dĕla. U Zagr. 1864, II., str. 134.

¹⁴¹ Citiram po papirjih, ohranjenih v Primičevi zapuščini v Ljub. licejki.

ževni jezik, prirodno preprostost, ono lastnost vseh glavnih in izvirnih jezikov, da je umeven vsem dialektom in nazadnje celo nedostatek izrazov za stvari, ki so postale potrebne šele kasneje. Kot gojitelj svoje materinščine Primic romantično-zaverovano zre v Habsburžane na prestolu, katerim «v slavo njih humanosti in srčne dobrote» priznava, da «ni bila usoda Slovanov, živečih pod njih blagim žezlom nikdar tako težka kakor njihovih nesrečnih bratov v drugih deželah», pristavljajoč: «Od nekdanj se je s Slovani v Avstriji bolj človeško postopalo.» V takšno obliko se je pretil humanizem prosvetljenstva v Primicu, predstavljajočem v ostalem že tip sodobnega romantika z dušo in telesom.

Primic pobija kot polnokrvni, žarki romantik egoizem praktičnih materialistov in racionalistov s plamtečo besedo. Kakor vsi romantiki ljubi srčno izlivanje v dopisovanju s čuvstvenimi ženskami. Neki devojki, ki mu toži, da njen ženin Karel nima zmisla za take ideale, piše: «Sebičnost, egoizem, ta strašna peklenska pošast, ki je v naših dneh okužila srca večine ljudi, je izvir vse nešreče in bede na svetu. Dopovejte svojemu Karlu s toplo besedo, če hoče svoj visoki poklic kot človek in državljani doseči, naj se z vso močjo trudi, da premaga egoizem s pravo ljubeznijo do ljudi. Kako lepo in resnično je, kar pravi o tem Schiller: 'Ljubezen je privlačnost duhov, ljubezen je lestvica, po kateri se dvigamo k podobnosti božji.' 'Bodite popolni kakor je vaš oče v nebesih popolni,' pravi božji ustanovitelj naše vere. Slabo človeštvo je obledelo pri tej zapovedi, zato se je izrazil določneje: 'Ljubite se med seboj.' — Kako izvrstno slika prav tisti nesmrtni pesnik kričeče nasprotje med ljubeznijo in egoizmom: 'Egoizem in ljubezen,' pravi, 'ločita človeštvo v dva docela neenaka rodova, katerih meje se ne strnejo nikoli. Egoizem dosega svoje središče v samem sebi, ljubezen ga stavi izven sebe v osišče večne enote. Ljubezen stremi po enoti, egoizem je samota; ljubezen je sovladajoča grajanica cvetoče svobodne države; egoizem je despot opustošene državne tvorbe.' Take in enake besede, toplo in krepko položene vašemu Karlu na srce, lahko povzročijo najsijajnejše učinke. Mogočno pretresljiva in neodoljiva je sila ideje velikega, dobrega in lepega.»

Ljubezen je Primicu, kakor vsem romantikom, ona silna vzmet, ki dviga človeka v višje stanje romantične blagodati, v stanje «lepodušja», razumljenega v zmislu nemške pesniške romantike, ne pa umovalne ruske, ki je dajala temu nazivu že privkus ne-

bogljentstva, želje in nemoči, dvigniti se v višine romantično-umovalnega zrenja. Tej romantični ljubezni do ženske kot filozofskemu gibalni ni nihče izmed Slovencev pel zanosnejših slavo-spevov nego Primic. Omenjeni svoji prijateljici piše: «Kakšne božanske iskre more izkresati iz naših nizkih duš ljubezen! Njen sveti ogenj požira vsako sebično nagnjenje, in čisteje ohraniti deviškost srca ne morejo niti načela, kakor to stori ljubezen, čuječa nad plemstvom srca. O da svet tako onečaščuje in ponižuje to nebeško čuvstvo, ki vendar ščiti vse veliko in vzvišeno v človeški naravi in tako zmagoslavno brzda smrtnega sovražnika vsake npravnosti in vsake prave sreče, egoizem! Ljubezen je najlepši pojav oduševljenega stvarstva, vsemogočni magnet sveta duhov, studenec pobožnosti in najvzvišenejše kreposti — prava, čista ljubezen prihaja iz sfere boljšega sveta, iz božje prirode same. (To ni malo in nizko, ki se meri z velikim in visokim, to je absolutno veliko samo, ki se posnema v zalem in lepem, uzadovoljujoč se v npravnosti, to je zakonodajatelj sam, to je Bog v nas, igrajoč se s svojo lastno podobo v čutnem svetu.) Lepa, ljubeča duša ne pozna nobene slajše sreče, pravi Schiller, kakor da vidi, kako se svetost v sebi posnema in vresničuje zunaj sebe, da objema v čutnem svetu svojega neumrljivega prijatelja.»

Kakor večina nemških romantikov, je bil tudi Primic goreč in navdušen katolik, o čemer pričajo ne samo različni sestavki v njegovi l. 1814. v Gradcu izdani knjižici «Novi Nemihko-Slovenki Bukvar», ampak tudi naslednje mesto iz že omenjenega pisma neznanu njegovi prijateljici: «Predvsem pa navdajte svojega ženina — tega vas silno prosim in prosim, za to vas pri vsem, kar vam je sveto in drago na vso moč rotim — navdajte ga s toplim in čistim zmisлом in globoko spoštljivostjo za osrečujoče resnice religije... bodite mojemu ljubljenu gojencu ne samo ljubica, ampak tudi skrbna in misleča mati ter ljubezniva, nežna sestra. Govorite z vami lastnim spoštovanjem o verskih predmetih in visokem namenu vnanje službe božje, ki jo navadno večina mladih ljudi omalovažuje, smatrajoč se za bogve kako pametne, ako lahko-miselno zro na najčastitljivejše predmete naše vere... Močno bi vam tudi priporočal marljivo čitanje najmodrejše, najresničnejše in najsvetejše vseh knjig — biblije. To je najvzvišenejša knjiga na svetu. Kar imam dobrega na sebi, se imam zahvaliti čitanju te božje knjige.» In v neki beležki svoje zapuščine pravi ta najvernejši učenec nemških konvertitskih romantikov, zaverovanih v

srednjeveške cerkvene ceremonije: «K Bogu vodeče slike in vtiske nam vzbujajo cerkveni obredi, zvonovi, orglje in petje ter posebno predavanja naših učiteljev. Glej Goethe: Wilhelm Meisters Lehrjahre, Bekenntnisse einer schönen Seele, 6. knjiga.»¹⁴²

Poleg teh notranjih romantičnih vzmeti sta v Primiču delovali še dve takorekoč objektivni gibalni: od prosvetljencev podedovana želja po prosveti naroda, pri njem romantično strastno obžarjena, in pa tajnostnosladka sanja o slavi, misel o tem, da bo njegovo ime živelo v pokolenjih. Te dve sta jasno izraženi v njegovem nastopnem predavanju, ki ga je imel dne 11. aprila 1812. kot novo-335nameščeni profesor na graški stolici za slovenski jezik. Naj navedem začetek tega njegovega govora:¹⁴³ «Slovenci! Velik in vzvišen in svet je naš smoter, ki se zanj borimo: da povedemo človeštvo iz temne ječe mraku, nevednosti v lepo, vedro deželo svetlobe, prave prosvete. Tisoč zaprek in težav v najstrašnejših, najgroznejših postavah se kopiči pred našimi pogledi liki orjaško gorovje. Toda, nikar obupati, bratje! Pogumno na boj, da si zavojujemo obljubljeno deželo! Zakaj pogum pridobi zmago, in samo vztrajnost, možata vztrajnost vodi k cilju! — Dobro bo zmagalo in mora nadvladati nad zlom! Množilo se bo od dneva do dneva število častivcev velikega, dobrega in lepega! Novo solnce sreče izide na našem obzorju! In potem pozdravljena, ljubljena, draga domovina! Upihana je iskra! Razširjalo se bo stremljenje po poduku od večjih občin tja v zakotne kočje gorjancev. Prosveta — in kaj je ta drugega kakor plod poduka? — bo jasneje zročega poljedelca vodila nasproti darežljivi prirodi; in bogateje bo ta plačevala pot njegovega smotrenega dela. Naučil se bo (v čisti materinščini mnogo hitreje podučevan veliko lažje in skoreje) jezika svojih zakonov in nič več ne bo buljil v dajatve svojih davčnih knjig kakor v hierogliffe; izginilo bo nezaupanje in nove vezi bodo spele bodočo generacijo z ljubljeno domovino!

Handelt, o Freunde, durch Handlungen zeigt sich der Weise,
Zeichnet mit Thaten die schwindenden Gleise
Eurer flüchtig entrollenden Zeit!

¹⁴² O Primičevem navdušenju za katoliško religijo (in še posebej za njeno liturgijo), filozofijo in poezijo prim. §§ 47. in 48. njegovega «Nemško-Slovenskega Bukvarja», ki ju je ponatisnil Marn v «Jezičniku», XXIII., str. 12—13.

¹⁴³ Po konceptu, ohranjenem v njegovi zapuščini v ljubljanski licejki.

O da bi mogel te tehtnopomembne besede krotkega, človekoljubnega pesnika Salisa z zgovornostjo Demostena in Cicerona zagrmeti vsem onim, katerim je podelila priroda moč in zmisel ter sreča sredstva in priložnost za pospeševanje dobrega, da bi mogel te besede z neizbrisljivimi potezami zapisati v njih duše! Quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. (Plin. L. III. Ep. 7. Ker nam ni dano dolgo živeti, zapustimo potomcem spomenik, ki bo pričal o nas.) 'Ali ni mar sladka tolažba,' pravi častitljivi srbski Anacharsis Obradović, 'misel, da bodo naša imena živela in draga našemu narodu zaradi dobrega, storjenega zanj, ko bodo naše kosti že zdavnaj prah? Po dolgih stoletjih bodo naši vnuki še govorili o nas in naš spomin bo bodočim pokolenjem ljub in drag.'

Tega idealnega mladeniča, ki ga je bila sama ljubezen in ki je dne 11. avgusta 1810. pisal Vodniku: «Mir in edinost naj bi bilo geslo vseh slovenskih pisarjev,» tega hvaležnega Vodnikovega učenca je poizkušal Kopitar izrabiti v svoje proti Vodniku naperjene namene. Ker bi bil rad tudi s slovarjem prehitel Vodnika, pa ni mogel sam tako naglo zbrati gradiva, je naročil Primicu, naj 334 mu izpisuje izraze iz Trubarja. Primic se je dela lotil, a zato, da je gradivo pošiljal Vodniku skupaj s takimi in podobnimi opomini: «Naj gledajo, de bodo Njih lexikon ikoro med ludi dali: sa pet ran boshjih, naj nikar dalje ne zhakajo.» Moral je najbrž tudi Kopitarju svetovati, naj sodeluje pri Vodniku, ker se je Kopitar obregnil z naslednjimi besedami v pismu na Zupana: «Primitz iz Grádca bi igral rad spravljavca med menoj in Vodnikom. O hominem molestum! Jaz nimam nič zoper Vodnika kakor to, da je figulus in po mojem mnenju breznačelen igravec, ne pa mislec v svoji stroki; zraven pa se hoče ponašati kot vodnik slavistike, česar ne morejo dopustiti oni, katerim je tudi pri srcu blaginja in čast slavistike. Torej pustimo, naj se stvar razvija, kakor se ve in zna: virtus ex contentione magis elucebit: *αγαθή δ' ἐρεῖς ἡδὲ βροτοῖσι*.¹⁴⁴ To je bilo 18. avgusta 1810. Leto pozneje se je mudil Primic na Dunaju in je obiskal tudi Kopitarja. Val je zadel ob kamen. Zmisel Primičevih pogovorov s Kopitarjem je najbrž bil, da ne gre samo kritično rušiti, ampak tudi praktično graditi, da bi bil čas, da se neha z žigosanjem patra Marka in njegovih epigonov («Kop. mi je že ad nauseam preddemonstriral, da je bil

¹⁴⁴ Istočniki, II., str. 201.

p. M. slepar.»¹⁴⁵) in da se že enkrat začne «proti njim delati strenue pro viribus ter praktično pokaže, da niso imeli prav. To bo napravilo dobri stvari prijatelje,» pristavlja, «in rodilo več dobrega nego vse kričanje in zmerjanje njih, ki so se motili in ki jih je treba podučiti in potrpežljivo prenašati; jaz mislim, da naj bo carstvo znanosti svobodno in prosto vsakega despotizma — toleranca naj bo suprema lex.» Od tega sestanka dalje je bil pretrgan prrt med Primicem in Kopitarjem, ki je tako rad žigosal marciteto, sam pa praktično ni napisal nič slovenskega. Odslej Kopitar Pri-³³³ mica samega dolži marcitete in se tudi sicer, pogosto po krivem, znaša nad njim. Ob svojem posetu si je bil Primic izposodil za tri dni Franulovo slovnico od Kopitarja, ki je imel to delo v dveh izvodih. Obdržal pa jo je nekoliko dlje časa («... pomislite, kaj se dá storiti v treh dneh, posebno ako ima človek toliko opravkov kakor jaz v moji službi,» piše Zupanu), tudi je čakal prilike, da bi jo iz Gradca po kom poslal, da bi Kopitarju prihranil poštnino. In kaj stori nato Kopitar? «Zmerja me z nepoštenjakom, ki ni vreden njegovega prijateljstva etc. etc. Ako ga kaj vprašam, mi piše: .Abecedar, sam se uči, jaz sem se tudi moral, ali: uči se še nekaj let, preden si boš upal, druge učiti. Ko bi brali njegova pisma.»¹⁴⁶ Teh pisem Zupanu ni bilo treba čitati, ker je pisaril Kopitar tudi njemu o Primicu v jako malo izbranih izrazih: «S Primicem nečem imeti nič več opraviti, ker je zarobljenec, a se ima vendar za visoko omikanega Grka. Est incorrigibilis. Svojo grožnjo moram držati, ker mi je pri svojem obisku s silo odnesel neko knjigo,» kar me je zelo sekiralo. Lopovov (Schufte) ne maram za prijatelje.»¹⁴⁷ In kaj stori nato Primic? On obžaluje, da človek Kopitarjevega «znanja in na njegovem mestu nima majhno več humane filozofije.» Videč, da Kopitarjeva osorna zadirčnost mnogo škodi vzajemnemu delovanju male čete slov. pisateljev, pravi: «Vsak dan molim Boga, da bi se vsi zanimajoči se nad nami vendar tako pogubno ne pohujšali!» In pristavlja maloupno in otožno: «Toda bojim se, da bo moja molitev že prekasna!»

«Lepodušje» in praktična marljivost Primica, izdajatelja raznih slovenskih šolskih knjig in prvega državnega učitelja slovenščine, nista spravila ostroumnega in ujedljivega Kopitarja z mla-

¹⁴⁵ Ibid., II., str. 274.

¹⁴⁶ Ibid., II., str. 286.

¹⁴⁷ Ibid., II., str. 237.

deničevo gramatično nebogljenostjo. Pridružil se je še ta osebni prepir zaradi poizkusa pomiritve z Vodnikom in pretveza z «odneseno» knjigo. Kakor vse svoje osebne zamere, je Kopitar tudi to prenesel na literarno polje. Ko je namreč Primic izdal l. 1813. svoja «Nemfiko-flovenfka branja», pošteno, čeprav dokaj nerodno delce, ga je Kopitar v dunajski «Literaturzeitung»-i tako raztrgal, da si Dobrovský, ko je skoro nato Primic zapadel blaznosti, ni mogel kaj, da bi dunajskemu slavistu ne pisal: «Kakšno nesrečo vendar lahko povzročijo recenzenti!» Kopitar nato Dobrovškemu hladno in brezčutno: «Dixisti et olim de Primitz: kakšno nesrečo vendar lahko povzročijo recenzenti. Sed primum non in causa recensio, quia ante auch (v)snorivit, obnorovit (hoc nos verbum habemus) ob puellam (púnicam lépam) superbam et indignam; tum vero non ego recensui, sed alius, melior me...»¹⁴⁸

«Vita brevis, ars longa!» si je bil izbral Primic¹⁴⁹ za svoje geslo, kakor da bi slutil svoj bližnji konec. Mladenič sicer res ni bil originalna glava, a bil je najgorečnejši slovenski romantik nemškega kova s slovenskim in slovanskim entuziazmom, v jeziku brez znanstvenih ambicij, zato pa poln praktičnih slutenj, v kate-

¹⁴⁸ Istočniki, I., str. 388, 392. — Na poslednjem mestu pravi Kopitar v pismu na Dobrovškega, da samo njemu in Zoisu sporoča o tem, da on ni napisal omenjene recenzije o Primicu, «ostali naj mislijo, kar hočejo». In res čitam v Kopitarjevem pismu na Zoisa z dne 28. dec. 1813. naslednje mesto: «Odkar je strastni človek v resnici postal nesrečen, pogosto mislim na eno svojih pisem njemu, kjer sem ga, z ozirom na njegov predlog, da bi on Vas, škofa i. dr. osebno pozval k pospeševanju slavizma, vprašal: Ali ste blazni? — Vendar pa recenzija njegovih „Branj“ ni moja, čeprav z večino stvari povsem soglašam. Akoravno slovanska stolica v Gradcu morebiti s tem preneha, vendar je izgubila dobra stvar ž njim morebiti edinole nevarnega zagovornika. On je imel zaradi nje že spopade z Nemci itd. Meni so ljubši tihe in temeljite glave kakor Ravnika, čeprav jaz sam pogosto nisem dovolj tih. A nevarno dobri stvari ne postane moje govorjenje nikoli, ker sem vendar zmernejši in ker samo dokazano trdim.» Kljub tej decidirani izjavi Kopitarjevi vse okoliščine govore, da je bil Kopitar avtor omenjene kritike, in Miklosich, ki je dobro poznal slog svojega učitelja, jo je tudi sprejel v njega «Kleinere Schriften» (str. 211 in dalje). Tudi Marn ni dvomil, da bi ta recenzija ne bila Kopitarjeva. (Prim. «Jezičnik», XVIII., str. 21—24 ter XXIII., str. 11.) V tem slučaju bi torej imeli opraviti s podobnim značilnim aktom Kopitarja, kakor pri oni priliki, ko mož v svoji avtobiografiji trdi, da on od Zoisa ni dobival nikakih izrečnih denarnih podpor, iz njune korespondence pa so take podpore iz prvih Kopitarjevih dunajskih let razvidne in izdatne.

¹⁴⁹ V svojem pismu na Vodnika z dne 29. novembra 1811. (pismo je v ljubljanskem muzeju).

rih je n. pr. Vodniku nasvetoval že razne splošnoslovenske in slovanske izboljšave, ki si jih je pozneje naša književna slovenščina prilastila. Njegova največja zasluga pa ostane, da je k duševnemu življenju v narodnem duhu probudil Mali Štajer in pridobil vladno sankcijo javni gojitvi slovenščine med onimi štajerskimi Slovenci, ki so se v privatnih krožkih že pred njim shajali, n. pr. na onem znanem kongresu l. 1804. v župnišču pri Sv. Urbanu Modrinjak, Narat etc. z namenom, da izdado slovar (Istoč., II., str. 301—303) in še prej (koncem XVIII. stol.) na sestankih «na vrtu» pritlične graške hišice gospe Wastlnove, kjer so se spodnještajerski študenti zbirali vsak večer, si pripovedovali velike dogodke francoske revolucije, obravnavali Kantovo filozofijo in prirodno pravo brez predpisanega komentarja, pretresali najnovejše pojave literature in politike in prepevali pивske in druge pesmi. (Prim. Ilešič, Iz prvih časov romantike, ČZN., II., str. 22, 28.) — Vse te in take iskre narodne probuje je zbral Primic v oženj narodnega prepoda spodnještajerskega, iz katerega je neposredno potem švignila žarka pesniška duša Stanka Vraza.

Nekako v sredi med humanističnim prosvetljenstvom Kopitarja njegove prve dobe, ko dunajskega slavista še ni bil objel državni katolicizem, in med zanosno romantiko Primičevu stoji koroški prepodritelj Urban Jarnik. Samotež najprej sodeluje s klasicističnimi pesmicami Vodnikovega stila pri celovškem listu «Carinthia» v družbi z lokalnim nemškim pesnikom Fellingierjem, s katerim se vzajemno prevajata.¹⁵⁰ V istem listu ponatiskuje Herderjev opis Slovanov. Kopitar si ga pridruži za korespondenta, ki mu v številnih (še neizdanih) pismih sporoča koroško in rezijansko besedno in narodopisno narodno blago.¹⁵¹ Primic, ki tudi stopi v dopisovanje z Jarnikom, dobi v tem celovškem kaplanu nadomestilo za izgubo Kopitarja. Kar Primicu tako dopade na Jarniku, je to, da je «pravi apostol Kristusa in sv. Cirila, mož duha in srca». Jarnik tudi Primicu pošilja s Koroškega «dragocene prispevke», posebno slovarske, da jih ta odpravlja Vodniku v Ljubljano. Jarnik je tudi vnet za

¹⁵⁰ Glej Scheinigg, Urban Jarnik, Kres, IV., str. 40—45.

¹⁵¹ Kopitarju mnogo bolj dopade Jarnik kot sotrudnik nego Primic zlasti iz tega vzroka, ker deluje v slogi z Nemci. Prim. njegovo pismo Dobrovskemu z dne 14. junija 1813.: «Na Koroškem slavizira celovski mestni kaplan Jarnik v najlepši harmoniji s tamkajšnjimi Nemci. Priobčuje v tedniku 'Carinthia' marsikatero slovensko pesem (svoje začetniške skladbe), k čemur dobavlja neki Nemec (Fellinger) kar vis-à-vis metrični prevod.» (Istočniki, I., str. 343.)

to, da bi Slovenci sprejeli «ilirsko službo božjo», zoper katero se je bil Kopitar že v svoji slovnici in pozneje tudi v dopisu na Primica izrekel, češ: «De ritu Illyrico iam nosti ex mea Gram. ubi de mysteriis latine celebrandis. Popi sunt rustici: qui latine discit, alia quoque discit humaniora. Macht nur die Staatssprache slavisch. Religionssprache parum refert.» K tem Kopitarjevim besedam, k tej zanimivi cerkveni in narodnopolitični veroizpovedi humanista in državnega vernika, pristavlja Primic: «Jes pa ménim, da bi ne bilo preflabo, ako bi duhovni po slovéniko méľhuváli.»¹⁵²

¹⁵² Istoč., II., str. 286 in 301.

(Dalje prihodnjič.)

ANTON VODNIK:

KAKOR ČOLNARJI . . .

Kakor čolnarji stojimo na bregu večera.

Z dlanjó nad čelom gledamo v deželo dneva,
ki pod nami dogoreva
kot neznani, tuji svet — —
(Mogoče, da že davno kdaj
smo s čolni se peljali mimo...)

Čez nekaj hipov spet — ko globlje še v večer skrivnostni
ženejo nas jadra, od večerne zarje rdeča...
in sami sebe v sijaju dneva zremo,
motnó, motneje kakor v poluspanju —
(ah, vedno, vedno slajši je azur!...)
šepečemo: Kako smo čudno se izpremenili
v teku nekaj nemih ur...

O, to mora biti silno daleč v večer iz dneva!...

metrum, metrum → pa megla, →

IVAN ZOREC:

NJENA POT.

(IZ ZBIRKE „POMENKI“.) (Konec.)

Emil ji je molče božal drobne kodre, ki so v obupu padali po belem čelu. Iz njenega toplega telesa je žehlala opojna miloba, ubirajoča njegove trepetajoče živce v zvijajoče se korobače, ki so ga bili po zavreli mladi krvi... Poljubljal ji je radostne oči, ki so žarele v samozavestnem zmagoslavju, v ljubki jamici na licih in smejoči se polni ustni.

Ko je splahnil burni naval, sta se predramila in sta se spogledala. In prvič jima je bilo, kakor bi se sramovala drug pred drugim.

«Ali si to res ti?» so se čudile oči.

«Kaj ti si to?» so se širile druge.

Oba sta hkrati umeknila pogled, ker ju je postalo groza neizogibne gotovosti, ki jima je pretila iz nezasenčenih oči.

«— in vendar ima tudi ljubezen svoj nujen konec!» je nazadnje dejal in blažeče pritisnil svoje lice k njenemu.

«Nikoli — ne sme —!» se je ustrašila.

«Kdo pozna jutri?»

«Ljubezen gleda v neskončnost!»

«Danes sem tu, jutri moram drugam; danes sem vesel in prost in tvoj, jutri se zgodi lahko kaj nasprotnega.»

«Zgodi naj se karkoli: — jaz te ne zapustim! Kamor pojdeš ti, tja vodi tudi moja pot.»

«Potem bi morala ubogati svojo mater in me potisniti v zakonske ojnice.»

«Nočem tega! Tako bi te izgubila!»

«Nekaj bi pa le morala misliti na bodočnost.»

«Tale blažena ura, tile sladki hipi so moja najlepša bodočnost! Njih se bom spominjala, ko bo življenje mlatilo po meni, in bom srečna ob lepih spominih!»

«Všeč bi mi bilo, če bi bila nekoliko resnejša.»

«Beži no — kakšen pa si?»

«Dá, včasih mislim nekoliko trgovsko.»

«Rajši te imam, če misliš po svoje, tako kakor včasih.»

«Prav, prav. Ali, veš, smiliš se mi, ko te premišljam.»

«Smilim — zakaj?»

«Ker se bojim, da bo prav kmalu napočil dan, ko se ločita najini poti.»

«Emil!!»

«Oče mi piše, da bi prišel domov in prevzel trgovino.»

«Moj Bog, tega mi nisi še nikoli pravil.»

«Kaj naj bi bil segal v tvoj veseli, prešerni smeh? Počasi mi postaja pa vendarle težko. Kaj bo s teboj?»

«S teboj pojdem! Saj ni drugače mogoče!»

«Ravno to je popolnoma nemogoče, vidiš. Moji starši ne bi nikdar trpeli tega.»

«Mislim, da jih ne bi šele izpraševala. Saj tudi mojih nisva.»

«To je druga stvar, draga moja,» je dejal nekoliko trdo in jo je pogledal skoraj resno in strogo.

Kakor nož ji je šlo v srce: Moji starši ne bi nikdar trpeli tega! — Kaj so njeni starši toliko manj in slabši, da so to, kar je ona počenjala, morali prenašati?

Ali ta pomislek razžaljene otroške ljubezni je bil kratek. Pregnala ga je lahkomiselnost in prevzela lastna bridkost.

«Emil, moj Emil, imej usmiljenje z menoj!» je bridko zajokala in se ga je oklenila še tesneje z obema rokama, kakor bi se bala, da ji še ta hip vzame milega prijatelja.

«Ne delaj mi krivice, Marijica! Kaj misliš, da je meni lahko ob vseh teh nujnih in neizogibnih mislih? Ali dolžnost, življenje, dom me kliče.»

«In kaj naj rečem jaz? Kaj nisem tudi jaz imela dolžnosti do staršev in do sebe, d o s e b e, razumeš? Ali sem kdaj pomišljala, ko si me vabil za seboj? Mar nisem drvela v svoji vdani ljubezni in brez preudarjanja o dolžnosti? In kaj je dolžnost navsezadnje? Kaj je to? Ali ni samo puhla rečenica prostovoljne sužnosti. Zaslužjen človek, hlapec ima dolžnosti! Kdor pa hrepeni po lepoti in popolnosti življenja, ne pozna tega bremena. Samo želja po užitku vseh življenjskih dobrin je njegova edina in prava zapoved.»

«O dekle, odkod imaš te čudne in prevratne misli? Kdo ti je zastrupil mehko dušo? Glej, vsak človek ima in mora imeti dolžnosti! Kdo te je zbegal?»

«Kaj ti je do vira, če je studenčnica čista?»

«Saj to je! Kalna je.»

«Vir je čist! A če brodiš po strugi, kdo je kriv, če se skali?»

«Danes se mi umikaš predaleč. Kako bi ti sledil v višave tvojih prelahkih sanj?»

«Vera ti manjka vame in vase! O, in jaz sem zmerom mislila, da je tvoja ljubezen kakor šepet spomladi, ki izroča vesele poslanice v zardela ušesa drhteče mladosti; — mislila, da je tvoje srce kakor zdrav planinec, ki stoji vrh najvišje gore, vihti v eni roki lahki klobuk, a drugo pozdravljajoče izteza proti zelenim dolinam z belimi vasmí in srebrnimi rekami med blagoslovljenim poljem, vriska in poje in se bratovsko tika s široko naravo — .»

«No, no, Marija, kam pa? Na zemljo se vrni!»

«Karkoli povem, ti je preveč!»

«Ostani človek, kakor si bila zmerom.»

«Ko sem prilagajala vsak živec svojega srca tvojim željam in sem v prevdani ljubezni preskakovala vse zapreke do tebe, sem v sijaju one radostne sreče videla le tebe, ki si se mi zdel zvest in trden kakor moška beseda. — Če bi bila že takrat človek ...!»

«Obadva sva živela po srcu, prosim!»

«In odslej torej ne več?»

«Trezno vsaj.»

«Res, čas je za to. Kajti vse, kar ima čisto dekle, in česar nihče več ne more povrniti, vse sem ti v nekaki razkošni pijanosti razsipno zmetala pred noge! Kaj hočeš še, ko nimam ničesar več?»

«Ali nisem pobožno in spodobno sprejemal tvojih darov, in ali jih nisem zaslužil, ko sem vdano klečal pred žrtvenikom?»

«Kdaj si torej lagal; takrat ali zdaj?»

«Nisem lagal, ne hlinim se; ampak človeka, ki misli, ne morem utajiti v sebi.»

«Torej ti si misleč, a jaz samo čustvujoč človek —?»

«Sama tako praviš.»

«In ker je tako, umijva svoji duši in pozabiva?»

«Nikakor! — Zakaj bi izvajala najskrajnejše posledice, ki niso ne lepe ne potrebne?»

«Tako?»

«Kajti zakaj bi ubijala, kar nama je odpiralo veseli, srečni raj? Res je, večer ne more biti, — tudi Adam in Eva sta morala ven. Ali raj je bil le raj, ki bi živel v najinih srcih do konca dni.»

«Kako, ko umira že zdaj?»

«Ko bova daleč drug od drugega in bova samo s kratko in slabotno nitko še lovila pojemajoče življenje, se nama bodo širile

oči, bosta podhrtevali zavzeti srci pred sliko, ki bo lebdela kot svetel in jasen odsev iz najine srečne mladosti. — Ne maživa spomina, ki naju čaka!»

Marija je med temi besedami tiho ihtela in se je obrnila, da bi odšla. Naenkrat pa se vrgla na mladeničeve prsi in je glasno zajokala.

9.

Solnce je bogato teklo z visoke modrine in je vabeče vleklo iz drameče se zemlje mlado pomlad. Kar se je bilo umikalo pred rezko burjo, je podjetno sililo iz kipečih tal. Vsa vesela in glasna okolica je bila kakor šopiren šopek lepe neveste. Sladkobno opojen vonj dehtečega cvetja se je vozil nad njo in se je v lahkem vetru spuščal na skodrano morsko gladino, odkoder so velike oči zamišljenih ribičev ljubeče uhajale na cvetoče bregove, krepko se dvigajoče iz snivajočega morja do otožnih in tesnih kraških ograd.

Vsa okoliška pota so bila kar živa tržaških izletnikov. Toplo solnce je tudi njim izsiljevalo šegavost in razposajenost, pritajeno med hlastajočim delom v nemirnem, za dobičkom in užitkom stremečem mestu. Lica so jim gorela, glas se jim je lomil, tako žejno so pila upehana in izsušena pljuča čisti, vonjavi zrak. Na redkih, ozkih tratih so se šegavo lovili gospodje s pretegnjenimi gospodičnami, ki so pretirano in priskutno vreščale, ko so se dale ujeti nalašč in rade.

Marija in njena mati sta molče in mirno obsedeli na prisojni klopici. Mimo njiju so nemirno vrveli glasni izletniki, ki niso vedeli, kam se jim mudi. Podili pa so jih v mestnem šumu in ropotu razbičani in oboleli živci.

«Kaj bi begala z očmi po njih: ni ga, pa je! Ali te nisem večkrat učila, da ga drži in obdrži?» se je Vrtačnica obregala ob otožno hčer.

Marija je trdovratno molčala. Olajšujoč vzdih je ujela v robec, ki si ga je pritisnila na usta, da ne bi planila skrivoma bolečina iz trpečega srca. Ali mati prav pravi: Ni ga, pa je!

«Cmerenja je bilo do zdaj dosti, drugih neumnosti pa več ko preveč. Priliko, ki se ti je sama ponujala, si lahko miselno zamudila; glej, da dobiš drugo in jo pametno primeš!»

Hči je trudno zamahnila z roko in je sklonila glavo na prsi.

«Ali pa se vsaj okoristi ž njo. Taka prišmoda pa mi ne bodi več, kakor si bila doslej! Saj vidiš, kako težko živiva. Draginja raste kar od jutra do večera. Kaj bo, če te ne sreča pamet, da bi se nama malo zaobrnilo?»

Mariji so se širile oči, kri ji je silila v glavo, a v noge ji je legel svinec, in po telesu so ji gomazile groznične mravlje, tako je dreveneča strmelala nad razločnimi besedami lastne matere in se je ni upala pogledati. Iz strahu in sramu ne.

«Le poglej Simoničevo Romo! Kako lepo je pomagala vsem svojim in nazadnje ga je prisilila, da jo je vzel. Njen brat, Italico, je šel ž njeno pomočjo na visoko šolo. In kakšna gospa je zdaj! Vse se ji odkriva in klanja do tal, ko v svili in žametu šumi po izprehajališčih!»

Ženo je kar jezilo, ko tudi na potu proti domu ni mogla izvleči iz zamišljene hčere prave besede, da bi vedela, kako in kaj.

V Mariji se je pretrgalo zagrinjalo od vrha do tal. Matere zanjo ni bilo več. Izbrisala jo je iz svojih računov. S skesanim srcem se je bridko spominjala ubogega in zapuščenega očeta, ki ji je bil res edini pravi učitelj.

Ampak vsa mehka njena ljubezen je v blaznem hrepenenju litela preko lepega morja v starodavno Florenco, kamor je za zmerom odšel nepozabni Emil. Spomin nanj jo je bridko bolel.

Lažje bi ji bilo, če bi se bil vsaj pošteno poslovil. Toda poslal ji je kratko pismo že z doma, češ, da bi mu bilo osebno slovo pretežko.

Samo enkrat bi ga še rada videla, drugače moram skoprneti.

«S teboj pojdem, saj ni drugače mogoče!» mu je prisegala, ko še ni verjela v napovedano ločitev.

«Res, ni mogoče drugače! Za njim pojdem!» je drhtela in željno gledala po morju, ko sta šli po stari Openski cesti navzdol.

Solnce se je bilo ravno doteknilo morja; vsa mirna in nedogledna gladina je zagorela v čudovitem požaru. In ko so se navadile oči, se ti je zdelo, kakor bi jo bil prevlekel s samim čistim zlatom.

«Saj ni mogoče drugače!» je vpilo v Mariji in jo je, ko je po dolgih mukah dozorelo do odločilnega sklepa, čuvstveno pognalo za ciljem njenih vročih želja. Bilo ji je, kakor bi bila že od vsega začetka poznala svojo pot.

Brez ozira na mater in druge pomisleke se je naglo in skrivaj napotila v slavno Florenco. Ko je bila že daleč na potu, so se ji vendarle začele porajati razne neprijetne misli. Ali samo ena misel, misel, da hiti k Emilu, ki ga bo vsaj še enkrat videla, je zlahka dušila vse druge. O, vlak ji je hitel mnogo prepočasi, v srcu ji je rasel nemir. Ampak kaj ji je ves svet s svojimi nazori in vzori vred, ko drvi pred njo hrepenenje k lepemu prijatelju, prvemu, ki ji je bil pokazal vrednost in lepoto življenja.

O, življenja se ji hoče, krepkega in živega, brez spon in ozirov, samo življenja in Emila. Nepozabni prijatelj je njeno svetlo solnce, pri njem je vsa njena sreča.

In kakor bi se bilo počasi dvigalo gosto zagrinjalo izpred čudokrasne slike njene mlade povesti, je s hlepečim hrepenenjem še enkrat drhtela v sladki omami, ki je bila prekratka in tako neskončno lepa.

Z zaprtimi očmi je ždela v kotu vozovnega predela in je zamaknjeno sanjala svoje odbegle sanje.

A ko je pridrhela v Florenco in je končno spoznala, da je prišla zaman, je skoraj umrla od žalosti. Emil se ji je bil skrtil. Njegovi domači so ji osorno in po slugi dali povedati, da je odpotoval po trgovskih poslih v Afriko.

Kakor bi se bila težko predramila iz nemirnih sanj, je butnilo obnjo spoznanje. Naenkrat je z bridkostjo v prevaranem srcu razumela vse. Zdelo se ji je, da je v istem hipu dozorela po razumu in razsodku. Ves njen sijajno zgrajeni in vseh nežnih in tihih sladkosti polni raj se je treskoma porušil. V silnem obupu je begala po lepem mestu ali pa je topo strmela v motni Arno. Vedela je, da je za vselej konec, kakor ji je napovedal sam Emil, in vendar se ji je kos za kosom trgalo srce.

Ali kaj je še hotela! Sredstev bi ji začelo zmanjkovati, in kaj bi, ko ni človeka, ki bi ji ljubeče podal roko. —

In spet je vriskal vlak po nedoglednih ravninah in je vihral po enoličnih furlanskih nižinah mimo prastarega Ogleja proti bogatemu Trstu. A kolikor bolj se je krčila pot, toliko nemirnejša je postajala Marija. Po dolgem času se je zopet spomnila svojega dobrega očeta. Domislila se je njegove boleznin in svojega šibkega sklepa, da bi bila šla ž njim v one lepe in tihe domače kraje.

Dà, ali se ne bi bila ognila vsem bridkostim in razočaranjem? O, zakaj ni takrat poslušala glasu svoje vesti! V teh mislih je dozorel njen sklep: Kar mimo Trsta naravnost k očetu!

Pomirjena in skoraj zadovoljna sama s seboj se je stisnila v kotu vozovnega predela in je skozi stisnjene trepalnice gledala svojo prelepo prvo mladost, ki je lebdela pred njenim begajočim duhom... Sredi zelene dolinice se ji je na stežaj odprl sveti raj. Okoli doline so si podajali roke nizki, potlačeni grički, opasani s temnimi hostami in posejani z belimi vinskimi hrami. Iz hoste so se drobili gostoleči spevi nemotene radosti, z griča na grič so se lovili prešerni vriski, in iz vse doline je kipela v solnčnem sijaju proti jasnemu nebu ena sama prava in soglasna pesem... In učitelj s svojimi svetlimi očmi... In pripravnik z onimi vročimi ustnicami... Vse je videla še enkrat in ni vedela, ali bi se smejala ali jokala. —

Oče se je bil močno postaral in pootročil. Zdelo se je, da ga je prihod hčere bolj iznenadil kakor razveselil. Njenih muh se ni več spominjal.

Marija je hitro razumela, da je tukaj odveč. Tudi očetovi sorodniki so jo čudno gledali. Spoznala je, da se ji usoda piše drugod. In kakor je nenadoma prišla, je nenadoma odšla.

V Trstu je nastopila pot, ki ji je bila določena.

C. GOLAR:

GORENJSKA ROMANCA.

Skoz jablano burja nevesta vrši,
leden pajčolan okrog nje plameni —
v cerkvenem oltarju sam sveti Matija
zagrinja se v zlato svoj plašč in zavija.

In zebe ga v plešo in sivo bradó
in sneg se praši skozi okna celó
in nahod ima in v nogah bolečine,
nikoli ga trganje hudo ne mine.

Skroz pisana okna veselje zavriska,
 potrese od možnarja cerkev se nizka —
 hej, tam pri županu se svatba obhaja,
 in cela soseska se suče in raja.

Sam sveti Matija bi rad se zasukal
 z nevestico lepo in glasno zaukal,
 pa kaj! saj že skoraj ne more z oltarja
 zvečer in ne zjutraj, ko bliska se zarja.

Ohoj, to bi svatje lepo ga objeli,
 ohoj, to bi svatje lepo mu zapeli —
 majoliko vina mu dali in krače,
 pečenja in boba in bele pogače.

Poglej ga, tam vitez je mladi, Šentjuri,
 v srebrnih štibalah jo mahnil skoz duri —
 na svatbo k družicam rdečim odhaja,
 da tam se napije, napoje, naraja.

«Počaki, počaki,» mu kliče Matija
 in skoči z oltarja, po cerkvi razbija
 in ga dohiti in objame za pleča
 in zdrava so prsa in nagla so meča.

Prismejeta v goste nebeška se svata,
 in ko je odložil sekiro za vrata,
 Matija zapleše med grom bombardona,
 in Jurju mežika nevesta Polona.

Vsebinsko po kredo obsojal. oprostite me svatbo. - A prava pa
 25

JOSIP VIDMAR:

TOLSTOJ IN NJEGOV »KRŠČANSKI NAUK«. (Konec.)

Kdor hoče živeti istinito življenje, se mora ogibati grehov; da se lahko izogne grehom, se mora obraniti pohujšanja, pohujšanja pa se more obraniti le tisti, ki je svoj razum osvobodil verskih prevar. Tu prične tudi Tolstoj s svojimi navodili za boj proti grehom v obratni smeri.

Kdor se hoče otresti verskih prevar, se mora predvsem početi zavedati in se prepričati, da nam je kot edino sredstvo za spoznavanje resnice dodeljen razum. Drugega sredstva ni. Kdor trdi, da veruje v Mojzesa, Budo, Krista, vara samega sebe, kajti on kljub temu ne veruje svojemu učitelju, temveč veruje svojemu razumu, ki mu pravi, da mora verovati učitelju, kateremu veruje. Razum pa nam ni dan, da premišljujemo o tem, k o m u naj verujemo, temveč nam je dan v to, da premišljujemo o tem, k a j naj verujemo. Tako je treba tudi razum uporabiti.

Oznanjeavci potvorjenih resnic uče, da razumu ni mogoče verjeti, ker se trditve različnih ljudi nikdar ne vjemajo. Kdor se hoče osvoboditi, mora spoznati, da se r a z u m n e t r d i t v e različnih ljudi morajo vjemati in se tudi; da pa se nikdar ne vjemajo nauki številnih obstoječih ver, niti krščanskih ne, kaj šele drugih. Tisti pa, ki trdijo, da se razumne trditve različnih ljudi ne vjemajo, zamenjujejo vedoma ali pa nevedoma razum z mnenjem ali pa z izmišljotino.

Razne vere trdijo različno: krščanske pravijo, da je hodil Krist po vodi, mohamedanska, da je Mohamed letal v nebo, budistična, da se je Buda dvignil na solnčnih žarkih itd. Razum pa bo na vse te trditve dejal: ni res. Prav tako bo na razna etična prašanja razum vsakega človeka odgovoril enako.

Prepričanje, da je razum edino sredstvo za spoznanje resnice, je prvi, najvažnejši korak za osvoboditev od verskih prevar. Treba pa je poznati vsako posamezno od njih, da jih lahko popolnoma obvladaš.

Najprej je potrebno, da odvrže človek vse, kar mu je bilo vcep-ljeno v otroških letih in kar nasprotuje razumu. (Peta prevara.) Ko je storjen prvi korak, si mora biti človek na jasnem, da resnica ni odvisna od zunanjih okoliščin, da je dostopna vedno in povsod in pod vsakimi pogoji. Kjer pa je razodevanje resnice odvisno od prostora, časa in še drugih posebnih pogojev, tam se propovedu-jeta laž in potvorjena resnica. Da človeka ne obvlada prevara, povzročena od zunanjih vplivov, se mora ogibati vseh priložnosti in pomniti, da ni treba služiti Bogu na kakem določenem mestu, temveč v duhu in resnici, in da je vsak pomp pri službi božji pre-računjen na prevaro; prava služba božja pa da je v delih in srcu.

Verske prevare posredništva se otrese človek, če se prične za-vedati, da se Bog razodeva vsakemu človeku, ki ga išče, in sicer neposredno njegovemu srcu. Kajti Bog živi v vsakem človeku. Kakor hitro pa prizna posrednika med seboj in Bogom, si sam zapre pot do Njega, pa najsi že bo oni posrednik kaka oseba, ali skupina ljudi, ali knjiga, ali izročilo. Posledica te prevare je «naj-strašnejše zlo, kar jih more človeka zadeti, in sicer to, da človek smatra za Boga ono, kar ni Bog». Poleg tega se mora človek za-vedati, da se Bog neprestano razodeva človeštvu in da torej oni, ki kot nezmotljivi posredniki uče že popolno razodetje božje, da ti ljudje oznanjajo krive nauke. To mora pomniti človek in iskati resnico povsod, v vseh izročilih in jo sprejemati z razumom.

Kdor se hoče otresti vere v čudežno ali nadnaravno, naj po-misli, da oznanjevalci čudežev zatrjujejo, da so nadnaravna de-janja verskih učencikov od Boga poslana ljudem, da jih Bog ž njimi v veri potrdi in zedini. V resnici pa so ravno čudeži vzrok največjih razporov med ljudmi, kajti vsaka vera se sklicuje nanje. Drugič pa se mora človek zavedati, da je resnično samo tisto, kar je naravno, to se pravi: razumno, nadnaravno pa je razumu protivno, torej laž.

Kdor se je osvobodil prvih štirih prevar, se ne sme ustrašiti dejstva, da je v privzgojeni mu veri poleg laži tudi resnica, temveč mora pogumno in svobodno s svojim razumom ločiti laž od resnice in prvo zavreči, drugo pa sprejeti v nepokvarjeni obliki. Spoznati mora, da babjevnosti, ki so v verah tako tesno spojene z res-nico, niso svete, kot je sveta resnica, temveč da so naravnost škodljive, ker kvarijo človeški razum.

Po tej poti se človek ozdravi pokvarjenosti, ki izvira iz verskih prevar. Razum, ki je dosegel to stopnjo svobode, je šele sposoben, da se ogne tudi pohujšanjem.

Pohujšanje je po svojem bistvu laž, ki zagovarja ali opravičuje greh.

Laž pohujšanja priprave je očitna. Kdor se pripravlja na jutri, se mora tudi na pojutrajšnji dan in tako dalje, ter končno tudi na — smrt. Na smrt pa se človek more pripravljati le s pravim življenjem v sedanjosti. Bodočnost ni naša; kdor tedaj za pripravo na bodočnost, ki lahko pride, lahko pa tudi ne, zavrže popolnoma in edino gotovo sedanjost, postopa nerazumno. In nerazumnost je laž.

Laž pohujšanja dela je v tem, da je lahko vsako človeško delo nesmiselno, da se lahko vsako človeško nehanje konča in prekine nedovršeno; delo božje pa, ki ga človek vrši, ni nikdar brez koristi in se nikdar ne konča.

Pohujšanju nadaljevanja rodu zapade največ ljudi. Toda človek se mora zavedati, da ljubezen ne sme biti omejena na njegovo telesno osebnost in na bitja, ki so mu draga le zaradi njegove telesne osebnosti. Ljubezen je resnična samo tedaj, kadar je elementarna, kadar «ne išče, ne čaka, se ne nadeja nagrade», temveč je enostavno pojav. In zato mora biti človek vedno pripravljen storiti za kogarkoli isto, kar stori za svoje, in ne sme nikdar storiti svojim nečesa, česar bi ne hotel storiti komurkoli.

Vsako tovarštvo je zgrajeno na umetnih skupnih lastnostih gotove skupine ljudi. Laž pohujšanja tovarštva ali zvestobe je v tem, da so človeku take umetne in nevažne skupnosti pomembnejše od edine najvažnejše skupnosti vseh ljudi, od dela božjega, ki ga vrši vse človeštvo.

Tovarištvo v gotovem smislu je tudi država in laž državnega pohujšanja je v tem, da se človek baje lahko v imenu «narodne dobrobiti» odreče od zahtev «svoje vesti in svoje npravne svobode».

Kdor je pregledal vsa ta pohujšanja, je postal svoboden in se lahko prične uspešno boriti z grehom.

Za boj z grehi je treba dveh jasnih predstav. Predvsem se mora človek zavedati, da je posledica greha — neglede na težke duhovne posledice — ravno nasprotno tistega telesnega blagostanja človekovega, ki je pravzaprav svrha vsakega greha. Drugič pa mu je treba vedeti, kako naj se bori z grehi.

Grehi imajo notranje organične vezi, eni izvirajo iz drugih, tako da se boj lahko izjalovi, če ne zatreš v sebi najprej tistega greha, ki je izvor in pripomoček vsem drugim.

Najnevarnejši greh je opijanje, ker je neposredna njegova posledica omračenje razuma, kar za človeka pomeni razorožitev.

Sledeči greh je greh lenobe. Iz tega greha izvirajo: poželjivost, koristoljubje, oblastiželjnost in nečistost. Kdor dela, ne potrebuje vedno in vedno novih zadostil, ne potrebuje kopičenja lastnine in je manj dostopen za napade nečistosti.

Poželjivost pogosto povzroča koristoljubje, oblastiželjnost in nečistost; kdor je z malim zadovoljen, ne potrebuje osebne lastnine, je zmeren v spolnem življenju in mu ni treba podrejenih ljudi.

Čim manj koristoljuben je človek, tem manj ljudi si zaslužni in tem manj je podvržen nečistosti, ki je nobena stvar tako ne povzdigne kot izobilje.

Greh oblastiželjnosti je vpleten v vse druge grehe, zato se ga najlažje osvobodi, kdor se je osvobodil vseh prejšnjih.

Poslednji greh je greh nečistosti.

S tem pa seveda še ni rečeno, da ni človek dolžen boriti se v vsakem trenutku z vsakim grehom. To je le zaporednost boja z grehi. Poleg te zaporednosti obstoja še druga: najprej se je treba osvoboditi vseh osebnih grehov, to je grehov, ki še niso prešli v navado in ki se jim je treba samo izogniti. Potem se človek šele lahko prične boriti s podedovanimi grehi, v katerih je vzrastel. In ko se osvobodi tudi teh, more pričeti boj s prirojenimi grehi, ki se jih pa nihče ne more popolnoma osvoboditi.

Kot pripomoček v boju z grehi služi človeku — molitev. Dve kristjanski molitvi sta: molitev gotovih trenutkov, to je «molitev, v kateri se človek odtrga od vsega posvetnega in si priključuje sebi najjasnejšo zavest Boga in svoje razmerje napram Njemu», — in pa trajna molitev, «ki spremlja vsako človekovo dejanje in je s presojanjem postavlja pred božjo sodbo».

Prva molitev dviga človeka od stopnje do stopnje in mu odkriva vse nove in nove meje njegove božanstvene narave, in nekateri grehi odpadejo po njenem pojavljanju sami od sebe. Trajna molitev pa je nepretrgano zavedanje človeka, v čem je njegovo pravo in edino istinito življenje, molitev, ki ga spremlja po vsej poti njegove duhovne rasti in mu osvetljuje greh s pravo, večno lučjo.

S poglavjem o molitvi konča Tolstoj praktični del svojega «Kristjanskega nauka». V zaključku pa izpregovori še o tem, kaj more pričakovati kristjan v tem, kaj v onem življenju.

Nekatere vere obljublajo svojim vernikom popolno srečo na tem in na onem svetu. Drugim je zopet zemsko življenje le trpljenje in muka, ki naj človeku zasluži večno življenje. Obojno pojmovanje življenja je napačno. Za kristjana ni življenje ne sreča, ne trpljenje, temveč čas dela; človek ima dve naravi in zato je njegovi telesni naravi življenje lahko sreča, lahko pa tudi trpljenje, njegovi duhovni naravi pa ni ne to ne ono, temveč «je porajanje in rast resničnega jaza v človeku, pri čemer pa ne more biti ne radosti, ne trpljenja», in izvrševanje dela božjega. Kristjan sicer lahko občuti i radost i trpljenje, toda obe čustvi sta le trenutni, začasni, trajna je le zavest o smislu življenja — in mir, ki ga prinaša.

O posmrtnem življenju Tolstoj ne govori. Ve le to, da bomo in smo bili, če smo. In pa še tole pravi: «Eno je verodostojno in brezdvomno — to je tisto, kar je rekel Krist, ko je umiral: ‚V Tvoje roke izročam duh svoj‘. To namreč, da grem umiraje tja, odkoder sem prišel. In če verujem, da je ono, odkoder sem prišel, razumna ljubezen (ti dve svojstvi vem gotovo) — tedaj se radostno vračam k Njemu, ker vem, da mi bo dobro. In ne samo, da se ne bojim tistega prehoda, ki me čaka, temveč se ga veselim.»

* * *

Prevajavec tega Tolstojevega dela mora točno obvladati jezik in mora točno razumeti avtorja v vseh njegovih izjavah. Večino glavnih stvari je Kosanović razumel. Eno važno mesto pa se mu je popolnoma ponesrečilo. To je mesto, kjer govori Tolstoj o prehodu iz primitivnega, nerazumnega stanja v spoznanje prave narave pri človeku. Tam piše Tolstoj v § 23. o človeku takole: «Kaj pa tedaj ima istinito življenje, se vpraša in vidi, da istinitega življenja nima ne on, ne bitja, ki žive zajedno z njim, temveč (da je ima) samo ono, kar sreče želi.» G. Kosanović tega ni razumel in je seveda tudi slabo prevedel: «A ko živi istinskim životom?» pita on sebe, i vidi, da istinskog života nema ni on, ni bića, koja ga okružavaju, nego samo vidi to, da želi sreće.» — V tem prevodu je to osnovno mesto popolnoma nerazumljivo, tako da bralcu ne more dati podlage za nadaljnja izvajanja. V § 93. stoji v 10. vrsti

napačno: «... koji može ,raditi⁶, mesto ,koi n e može raditi⁶». Nepravilno je mesto v § 148., vrsta 6., kjer g. Kosanović prevaja takole: «... i tako su se medju ljudima ustanovila predanja jednih i istih greha, t. j. sablazni.» Iz teh besed bi sledilo, da je pohujšanje (sablazan) »predanje jednih i istih greha«, kar pa ni res. Pohujšanje je po Tolstojevem razumevanju o p r a v i č e v a n j e g r e h a, zato se mora mesto glasiti: «... in zato so se ... tradicije enih in istih opravičevanj grehov, t. j. pohujšanj». Tako se mesto tudi glasi v izvirniku. V § 149. je izpuščeno takoj za dvopičjem: »sablazan lična ili sablazan pripremanja«, potem šele slede druga. V predzadnji vrsti 197. § prevede g. Kosanović izraz «... v potovanje v Meko» z »u svetost Meke«. V § 210. najdem v 6. vrsti med originalom in prevodom sledečo razliko: original: «... k o m u od onih, ki oznanjujejo nauke, katere izdajajo za resnico, je treba verjeti in komu ni treba...», prevod: »kome u č e n j u, što predaje istinu, treba verovati, a kome ne treba...». Sledi precejšna logična zmešnjava, ki jo bo marsikdo smatral za Tolstojev sofizem. § 212. je ves izpuščen. Važna napaka je, če prevajavec v § 253. vrsta 6. prevede »takojšnega pomaganja« z »bezprestanog pomaganja«. V § 284. v 7. vrsti zamenja g. Kosanović posledico z namenom in prevede stavek: «... človek, ki dela, ne potrebuje kompliciranja sredstev za uzadovoljitev potreb» — takole: »čovek, koji se trudi, da ne oseća potrebe za komplikovana sredstva radi zadovoljenja potreba...». — Popolnoma nejasno mi je mesto prevoda iz § 291. 4. vrste: »s predanjem, koje je u nj'usadjeno usred greha«. Izvirnik pravi tole: «... s tradicijo, ki jo imajo grehi v njegovem miljeju...». — Ono največje življenjsko protislovje v človeku, o katerem govori Tolstoj, označi prevajavec v § 295. 2. vrsta: »slaba protivrečja«. Predvsem je mišljeno eno samo protislovje, ker drugih važnih ni, razen tega pa pravi Tolstoj drugače: »bolečino protislovja« (enega) namreč. Drugih napak ne bom navajal.

Prevod ni zadosten. Čim važnejša je prevajana knjiga, tem več zahtevamo od prevajavca. Kakšna je knjiga, je vsakemu razvidno iz prejšnjega, prevod pa je komaj da povprečen. —

FRANCOSKA NARODNA-MIRKO PRETNAR:

MORNARJEV POVRATEK.

Mornar se vrne iz vojské
nenadoma
slabo oblečen, zagorél.
«Od kod ubožec si prispel
nenadoma?»

«Iz vojske vračam se, gospa,
nenadoma;
na mizo vina belega,
da se popotnik okrepča
nenadoma.»

Začel je piti vrli mož
nenadoma;
ko pil, zapel je pesmi tri,
se gospodinja v jok spusti
nenadoma.

«Kaj lepa delate gospa
nenadoma?
Vam žal je vina belega,
ki ž njim popotnik se krepča
nenadoma?»

«Ni radi vina mi hudo
nenadoma;
na smrt moža spominjam se,
ker mu tako podobni ste
nenadoma.»

«Kaj lepa pravite gospa
nenadoma?»
«Otroci bili so nekdaj
trije, a štirje so sedaj
nenadoma.»

«Dobila mnogo sem novic
nenadoma:
da mrtev je in pokopan;
pa sem pustila vdovski stan
nenadoma.»

Izpil kozarec je mornar
nenadoma;
ni črnil nič, le jokal je
in k svoji ladji vrnil se
nenadoma.

*To je v resnici pesem & pala pesem
gl.: Prejrnovega, mor*

STANO KOSOVEL:

PRERAJANJE.

Goré ledene silijo narázen...
Morje kipí,
od gôr buči,
zbledeva strah, pogreza se bojazen,
nad blesk vodá se kakor parnik bel
galeb je vzpel.

Odkrivajo se starci beloglavi,
svetál pogled
jim gre čez svet
in druží se s kipečimi pozdravi
ob pesmih močnobokih dev
v svečan napev.

Raztrgani leže na tleh okovi;
svoboden ptič
leti čez grič;
v njem biva duša s krepkimi glasovi
in meri pot moči miru iz dna
pod vrh neba.

Nekoliko gredo v mir iz me

MILAN PUGELJ:

UBOGA DEKLICA. (Dalje.)

2.

Zunaj je oblačno nedeljsko dopoldne.

Bogomir Pravnik leži na snežnobeli postelji ob steni. Nalahko se zgane in par trenutkov nič ne dahne. Nato odpre oči. Najprej samo na polovico. Nad sabo vidi strop in gornji rob stene. Rože v kotu stropa so velike, težke, njemu neznane. Stena je rdečkasta, pokrita z drobnimi zelenimi listki. Začudi se, odpre oči širje in zdaj vidi še natančneje, da mu je ves strop neznan. Tudi okrasek v sredini je tuj in kje je električna svetilka z žarnico? Hoče se za vsako ceno predramiti in se zato odločno potruži. Dvigne nekoliko glavo in zagleda omaro z zrcalom. Te še ni nikoli videl. Blizu postelje stoji na upognjenih nogah miza, ki je tudi ne pozna. In vaza, rdeča, visoka vaza in rože v njej! Od mize dalje je okno. Je manjše kakor v njegovem stanovanju in zastori so lahki, beli, prosojni. In še eno okno je tukaj. A tam?

Kamila sedi ob drugem oknu. V beli obleki je, ki je vsa posuta z nežno rožnatimi cveti. Na kolenih drži knjigo in čita. Sloni na komolcih in tišči obraz v svoje bele, podolgovate dlani. Par tenkih, belih prstov s prosojnimi nohti gleda iz črnih las, ki se košatijo na drobni glavi.

— Kje pa sem?

Kamila se ozre, prime knjigo in vstane.

— Dobro jutro, pravi.

— Tako, tako.

Pravnik se prične nečesa spominjati. Po ušesih mu zazveni petje, a naenkrat vse utihne. Gre nekod po temi, gre in gre in se drži nekega ženskega bitja, ki mu je všeč. Potem ga nekdo potegne stran, mu kriči na ušesa, ga nekam vleče, kjer je še bolj temno.

— Jaz sem bog pijancev in sladostrastnežev, Bacchus po imenu. Padi predme in me moli! Pravnik že kleči, toda neka ženska ga vleče kvišku. Nato ne ve ničesar več, kar ga spravlja v zadrego.

— Še-le zdaj sem se predramil, pravi. Se vsega dobro spominjam. Kje so pa ostali?

— So šli svojo pot. Ti, fantek, si legel na mojo posteljo in takoj zaspal. Kmalu nato je nastal zunaj silen piš. Šla sem k oknu in gledala. Megla se je trgala skozi veje golega drevja in bežala, bežala kakor jata plahih, ponižnih duš. Potem se je zdaniilo in sedla sem k tebi na posteljo. Gledala sem te. Dihal si mirno, roke si držal na prsih. Pride čas, sem mislila, ko te bo gledala tako tvoja žena. Jaz pa sem samo bogaboječa, uboga punčka. In da ti ustrežem tudi v spanju, sem utrgala z lončka ciklamo, pa ti jo nesla k ustnam. Videla sem, kako ti ugaja njen vonj. Obraz ti je izražal krasne sanje. Ali sem bila pridna?

On posluša prav pozorno, ker komaj lovi zmisel, ki tiči v njeni spakedrani nemščini.

— Pridna si, jo pohvali. Prosim te, daj mi čašo vode.

Dvigne se, nalahko zakašlja in se ogleduje po sobi. Srajca se mu za vratom odpne. Njegov obraz je prav moški, poln energičnih črt, vrat je slok, vitek, toda jabolko, ki moli iz njega, je nekoliko veliko.

— Ali popiješ kavo ali hočeš čaj?

— Ne, hvala. Zajutrkoval bom v kavarni.

— Rekli ste včeraj, da smo vsi ljudje bratje. Prosim te, povej mi, kako bi rekli danes?

— Zakaj?

— Zato, ker nočeš piti kave, ki ti jo ponujam jaz, revna punčka.

— No, pa jo prinesi.

— Takoj bo kuhana.

Kamila gre brhko in lahko iz sobe. Izpod krila se kažejo njene ozke, male pete in njeni nežni beli gležnji.

Pravnik je sam. Naglo vstane in se ozre po obleki. Vse je zravnano na stolu tik postelje. Seže po nogavicah, potem po hlačah in čevljih. Nato stopi k umivalniku in se umiva. Gleda sem in gleda tja in vse mu postaja domače. Japonka na steni, bela deklica na mali mizici, zrcalo, rože, stoli in preproge. Stopi k oknu, da vidi, kje je. Za drevjem vije cesta in ob njej se vrste nizke hiše preprostih ljudi. Zada, skoro v hosti, je tovarna. Dimnik je visok skoro do oblakov. To je predmestje, neko daljnje predmestje.

Kamila prinese kavo. Skodelica je nežna, dekliška, enako krožnik. Potem odpre omaro in vzame iz nje rožnat peharček s kruhom.

— Ti si gotovo razvajen, toda drugega nimam.

Sede spet k oknu in se drži z obema rokama za stol. Počasi se guga. Okrog vratu se ji šopirijo čipke, dvignejo se in ji silijo v lice in brado. Njen obraz je dober, nedolžen. Ljubka je, zelo ljubka.

— Dober tek.

— Ti si še jako mlada punčka. Povej mi, koliko let imaš?

— Ne sprašuj me tega, fantek. Leta tako hitro beže, in jaz se tako bojim misliti na starost. Vprašaj me kaj drugega?

Pravnik pije kavo in jo gleda. Premišlja, kaj ji hoče reči, toda negotov je, danes ne ve, česa želi ali išče.

— Kako da se baviš s svojim poslom?

— Jaz sem plaho dete, ki išče zaščite, ljubezni. Ah, najde jo samo trenutno, nima sreče. Bila sem še otrok in že so name kričali. Najprej mačeha, potem stric, teta, daljnji sorodnik. Nato so me dali v prodajalno, kjer so me vso zbegali. Gospod sam me je zgrabil za kite in me vrgel po tleh. Nisem se vrnila nikoli več. Zdaj, jeseni je prelepo. Sedim pri oknu, čitam pesmi in tik mene diše ciklame. Želim si, da bi bila ciklama in da bi tako živela!

Pravnik vstane in gre po sobi. Prej ga je motila njena nemščina, zdaj ga ne več. Zdi se mu, da se ji vse prilega. Ustavi se pri njej in jo boža.

— No, zdaj pojdeš.

— Ali me imaš kaj rada?

— Danes te še nimam rada, odgovori ona začudeno.

— Toda imela me boš.

— Kdo to ve?

Pravnik se zamisli in se prične oblačiti dalje. Natakne ovratnik, kravato, manšete. Pogleda na uro, otiplje žep, v katerem ima denarnico.

— Zvečer se vrnem. Ne hodi nikamor.

— Ne vem.

— Torej neobvezno. Če pridem in te ne najdem doma, je prav. Če me čakaš in me ni, je tudi prav. In če pridem in me čakaš?

— Ne vem, ponovi Kamila resno, naglo vstane in mu ponudi roko.

— Zbogom.

3.

Zvečer Pravnika ni.

Kamila gre zelo zgodaj iz hiše in se vrne proti deseti uri. Obitelj njenega revnega gospodarja še čuje. Vpraša jih pozorno, če jo je kdo iskal. Toda bilo ni nikogar. Kamila odide brez besede in se zaklene v svojo izbo.

Pravnik tisti večer spi. Drugi večer sedi med prijatelji v svojem hotelu, tretji večer ravnotako, četrti večer poseti gledališče, peti večer koncert, šesti večer je povabljen k ravnatelju. Ko pride tisto noč pozno domov, se domisli nenadoma, da mora odgovoriti na pismo neke dame, s katero dopisuje. Hodi po sobi in si jo predstavlja. Zdi se mu v svoji iskrenosti nerodna in zato ni ž njo zadovoljen. Papir, ki ga je že pripravil, odrine po mizi. Potem sede in si prižge cigareto. Naenkrat se domisli na Kamilo. Vidi jo med vrati. Njeno rožnato krilo se zasveti kakor v pozdrav in na tleh se premakne njena ozka peta, njen beli nežni gleženj. Nasmehlja se in vpraša: Kaj neki dela? Nato si predstavlja celo vrsto svojih znank in prijateljic. Jih ni preveč. Vmes je ravnateljeva Fina, tista, ki mu je pokazala psička. Tudi tista dama je poleg, ki ji je hotel pisati. V ozadju pa stoji Kamila. Naprej, dete! Njen obrazek je najlepši.

Cigarete je konec. Pravnik nese čik v peč in se prične slačiti. Ko je slečen, privije luč in leže. Roke prekriža pod glavo in gleda v strop. Včasih gre preko oken senca človeka, ki stopa spodaj po cesti. Ko pridrdra avtomobil, je vsa soba svetla, polna žarke, vsiljive luči. Ta zoprnost takoj mine. Spet je vse tiho, somračno.

Pravnik zaspi. Sanja se mu, da je oženjen. Njegova žena in on sta vedno mlada, lepa, sveža. Ljubita se zelo, drug na drugega sta mladostno radovedna, kar posebno zanj ni čudno, ker še ni videl obraza svoje gospe. Ali se mu umika, ali je obrnjena v steno, ali jo pokriva črna senca, ali je tudi nenadoma ni. Je ni v sobi, ne v kuhinji, ne v predsobi. Toda če jo zakliče, se mu takoj oglasi. Njega pali strast. Videti hoče obraz svoje žene. Enkrat zjutraj se mu pokaže. To je Kamila!

Prihodnji teden, v sredo proti večeru, jo obišče. Je ni doma. A prosijo ga, naj počaka. V sobo mu prineseo luč. Vse je tako,

kakor je bilo tisto nedeljo. Omara z zrcalom, ciklame v lončkih, vaza s šopkom, Japonka na steni in snežnobela postelja. Na mizi leži knjiga madžarskih pesmi. Polna je opazk ob straneh in med vrsticami. Pravnika gleda vanjo, skuša čitati, toda jezik mu je popolnoma neumljiv.

Korakov ni čuti, toda vrata se odpro in v sobo stopi Kamila. Oblečena je črno in preko obraza ima pajčolan. V rokah nekaj drži in nese k luči na mizo. Dober dan mu vošči mimogrede.

— Dober dan, se ji odzove in misli: Ah, tri dni misliš nanjo skoro podnevi in ponoči, prideš k njej in ona ne ve o tem ničesar.

— Ali me še poznaš?

— Kako ne. Poglej, tega ptička sem našla na tleh. Je bolan.

— Pogine kmalu. Nesí ga ven.

— Pozdravim ga.

— S čim?

— Dam mu mleka in kruha. Ali veš kaj? Kapljico olja v kljunček.

— Najprej ga deni med okno, da se privadi topli sobi.

— Misliš? Prej mu pa še dam kapljico olja.

Kamila vrže na posteljo klobuk, rokavice in gornjo jopo ter teče v kuhinjo po olje. Ptiček čepi ves košat tik luči, gleda trudno vanjo in hoče vtakniti glavo pod perotnico. Pri tem se skoro prevrne. Kamila prinese olja, odpre kljun in kane vanj kapljico. Potem ptička poljubi in ga nese med okno.

— Kako je s teboj, fantek?

Sede mu nasproti, podpre z levo roko glavo in iztegne kazalec visoko v sence.

— Si se domislil name?

— In ti?

— Se ne smem več domisliti. Srečala sem že mnogo takih kakor si ti in sem se jih spominjala. Toda nikoli več jih nisem videla. Enkrat samkrat se je nekdo vrnil. Rekel je: Če hočeš, sem pripravljen, da se zate žrtvujem. Ves se je tresel. Bil je še mlad in še bolj ubog in plah kakor jaz.

— Jaz sem pa želel, da bi te videl še enkrat plesati.

— Hočem, hočem. Tudi zapojem ti vmes o plesavcu, ki vabi na ples smrt. On noče biti star, pa želi nocoj mlad umreti. Potegniti hoče še iz pipe dima, piti hoče še s prijatelji in svojo ljubo poišče, da ji pogleda v zveste oči in da objame njen slono-koščen vrat.

Kamila se preoblači. Dene nase kratko krilo, obuje tihe čeveljčke, postavi se predenj in prične tiho peti. Polagoma predstavlja svoje krasne male noge, razživlja se vedno bolj, vedno bolj, z levico se prime zadaj za glavo in njeno nežno telo je vse polno plesa, ki je strasten in turoben kakor pesem, ki jo tiho prepeva.

Naenkrat konča, sleče s sebe krilo in bluzo, poišče plašč in se vrže v njem na posteljo. Leži vznak, roke ob sebi, zaprtih oči, a prsi se naglo dvigajo. Potem se vsa umiri in je pokojna, kakor bi spala.

Pravnik vstane in sede k njej. Plašč je odpet in vidi se njeno perilo, ki je snežnobelo in vse v čipkah. Njene grudi so majhne, toda polne in gibljejo se kakor speče ptice. Ustne so podobne roži, ki se hoče ravnokar razcvesti. Je zdrava, šele išče solnca, bo šele cvetela. Njen mali nasek je nalahko upognjen, ima svojo misel, toda krotko, dobrohotno. Ves njen obrazek je ovalen, prikljupljiv, ustrezajoč.

(Dalje prihodnjič.)

ANTON VODNIK:

PRIČAKOVANJE.

Joj, kakó sem vztrepetala!

Kedaj se je storila noč...

kedaj večer nam je zagrnil okna?

Joj — in jaz nisem dragemu luči prižgala...

— — —

Če bom videl luč goreti,

bom čutil v čolnu čudežno dehteti

rože,

ki cveto na tvojem oknu...

— — —

Odkod je naenkrat veter zavel
tako bolestno?

Kako me je zbadlo, stisnilo okrog srcá...

Ah, nekaj sem hudega, hudega tebi storila,
o dragi!...

Kako trepeče cvetje zvezdâ! ...
 Kako mi plamen trepeta
 bolnó nemirno ...

Joj, kako moj dragi trepeta! ...
 Čez čoln se sklanja —
 oh bled, oh bled
 kot cvet žalostne rože ...

Če se bo vrnil, ne bo me poljubil ...
 le tiho, le tiho me zrl ...
 takrât bo otožno luč vzplapolala —
 samotna bom v noč jokala ...

Kako trepeče cvetje zvezdâ! ...

Oh, varno bom luč zastrla
 s sanjavo tenčico zlatih las — —:
 kakó je, o dragi, čez blede obraz
 ti zlata zarja pala!
 Kakó ti je rôka vztrepetala —
 o, takó trudna ...,
 da po vsem telesu čutim
 bolečino nežnosti ...

Jutranje bela meglica
 kot vonj rosi na tvoja lica —
 kot da je angel,
 kakor da nisem jaz ...

(Kot z rožami posut je čoln z zvezdâmi ...)

*Ali je to pesem? Ali je to merilo
 Ali ste paveli samega sebe?
 Zdi se mi = ne*

A. P.:

FATA MORGANA. (Dalje.)

2.

Tisto nedeljo je Jernej pokosil silno naglo in brez teka; prave lakote, kakor po navadi, sploh občutil ni. Bežal je domov, drvel po stopnicah v svojo sobo, kjer je položil uro na mizo in čisto natančno izračunal, kdaj mu je oditi.

Nato je stopil k zrcalu in motril svoj obraz. Ne, lep ni bil, ta obraz nikoli, še najmanj danes. O, zakaj nima on vsaj nekaj tistih lastnosti, ki usposobijo moške, da zavrtje deklicam glave! Naslonil se je na zid in se zamislil.

In vendar ga ona ljubi! To je bil sladki refren vseh njegovih misli.

Skočil je gledat na uro in pričel s pripravami.

Toda danes mu je vse nagajalo. Najprej mu je bil ovratnik preširok, potem previsok; pograbil je tretjega, ki pa se ni dal zapeti. Lasje so se odločno upirali novi razpovrstitvi, brke si je bil na eni strani preveč pristrigel. In končno pentlja! Čisto nič mu ni pristojala. Ali ne bi poiskal druge? Planil je k uri. Pa saj ni bilo več časa!

In on, ki si je bil znal dozdat na čudovito preproste načine pomagati iz vseh zadreg vsakdanjega življenja, je bil zdaj popolnoma zmeden. Kajti njegove misli so bile premočno zaposlene s prijetnostmi bodočnosti, da bi se mogle ukvarjati še s sedanostjo.

Naenkrat je skočil k oknu, sam ni vedel, zakaj. In zazdelo se mu je tisti hip, da se je zavesa tam nasproti zganila. S pridržano sapo je gledal tja, pa ni mogel ničesar uzreti.

Gotovo je že pripravljena in čaka samo še nanj! Še osramotila ga bo, počasneža!

Planil je nazaj pred zrcalo in tipal s tresočimi prsti po laseh, ne da bi bil kaj izboljšal na njih. Prijel je klobuk, pozibaval ga in mu govoril: «O, klobuk ti moj nesrečni, še ti jo boš smel gledati!» Nato je pograbil uro in šel.

Ko je zaklepal sobo, mu je prihajalo tesno okrog srca in sopesl je globoko. Stopal je tiho po stopnicah navzdol, plazil se kot tat

ob stenah, z občutkom, da mora vedeti vsakdo, ki bi ga srečal, kam in po kaj gre.

Nekdo mu je prišel nasproti; pozdravil je hripavo in bežal dalje.

Stopil je na ulico. Zdaj mora korakati kolikor mogoče lepo in lahko, ker ona ga gleda pri oknu!

Pa že koj po prvih korakih je občutil, da stopa trdo, z upog-njenim životom, da še nikdar ni stopal tako slabo. Zardel je do čela, v trenutku ni videl ničesar pred seboj in zaletel bi se bil v mimoidoče, da se mu niso umikali.

Takrat se je na oglu nekaj posvetilo in izpregledal je. Bil je letak kričečih barv. Obstal je pred njim in se vzravnal. Pomiril se je nekoliko, prisotnost duha se mu je polagoma vračala.

Ali moral je naprej. Zamajal se je zopet na kratkih nogah, pa ni šlo. V zadregi se je popraskal po licu. Toda v tistem hipu je že spoznal, da to ni bilo lepo in zopet mu je zaplesal trg pred očmi. Zapazil je tudi, da mu je bila medtem glava zlezla nizko doli na prsi in da se mu zapletajo noge. Zagorelo mu je v licih in moral je zopet malo postati, da se mu je vročina v glavi poglela.

V drugi ulici je lajnar zaigral otožen valček. Takoj se mu je storilo milo, kajti spomnil se je dogodka iz nesolnčne preteklosti. Segel je v žep in pripravil denar za moža brez noge.

In ta skromna godba ga je naenkrat rešila vseh spon tesnobe in nemira. Svobodno je stopal preko široke ceste in srečno dospel v park, kjer si je na široko oddahnil.

Toda koj se je domislil važnosti trenutka in zopet se ga je lotila neka napetost v glavi, neka sladkobna tesnoba v srcu.

Pogledal je na uro. Za dober četrt ure je bil prišel prezgodaj.

V parku je bilo vse polno ljudi in vsi so bili videti veseli in zadovoljni.

Toliko ljudi! Jerneja je bilo strah. In če pride zdaj ona! Ustavili bi se in ju gledali. Smejali bi se mu, če bi bil neroden. In on je pač bil neroden. To so mu vsaj dostikrat zatrjevali prijatelji.

Stiskalo mu je srce, oziral se je v skrbah naokoli. Tam, tam je bolj samotno. Tam jo bo pozdravil, kjer se ne vidi tako od vseh strani. In krenil je tja.

Pogledal je na uro in preštel minute. Še deset! Še dobrih deset minut, pa bo tu, pa bo stala pred njim, rožica, cvet vseh cvetov. In on bo tako srečen, da ji bo smel gledati v obličje, govoriti ž

njo. Kako se mu bo nasmehnila! Gotovo ima prekrasen glasek in male bele zobke! In njene milobne oči, njen obražček, njena ko-drasta glavica! Moj Bog, to je naravnost izzivajoča lepota!

Mimo so prihajali ljudje, smejali se in govorili glasno. Pri vsakem zvonkem smehu se je njegov nemir povečal.

Od nekod so prihajali daljni zvoki godbe. Glasba pa je dvigala njegovo dušo, povelečevala njegovo srečo, srečo, ki jo je danes prvič občutil.

Občutil je, kako sam in zapuščen je bil dozdej na svetu, kako brezbarvno je bilo dozdej potekalo njegovo življenje. Zdaj je pa naenkrat postalo vse tako lepo okrog njega, tako čudovito lepo, kakor da ne bi bilo zanj ustvarjeno; kakor da je bil on dozdej le tujec sredi te lepote, nevreden tujec, ki pravzaprav ni bil imel niti pravice, uživati jo. Zdaj pa, zdaj je bil tudi on srečen. Mehko mu je prihajalo okrog srca. Da, kdor o sreči dvomi —

Spoznal je bliskoma, da nima svežega robca pri sebi. Lepega dišečega robca, ki ga je bil nalašč za danes pripravil! Njegov obraz se je podaljšal in dobil široko odprtino. Na čelu se mu je pojavila debela rosa.

Brez dvoma ga je bil pozabil nekje doma, na mizi! Naj se vrne zdaj ponj? Ne, zdaj pač ni več mogoče! Utegnila bi priti medtem in morala bi čakati nanj. Ne, tega ne sme storiti!

In kakor nalašč se je tedaj še bolj zaznožil. Ravno zdaj bi najbolj rabil tisti robec, zdaj, ko bo ona vsak trenutek tu.

Gledal je na uro, pa ni vedel, kaj je videl. Tako je bil zbegan.

Pa je polagoma pozabil tudi na robec in spet so mu vzletele misli. Naslikal si je v duhu vso prijetnost današnjega popoldneva.

Morda dobim že danes poljub, si je drznil misliti in lica so se mu užgala, po vsem telesu pa mu je zavrelo pod kožo.

Užival je dolgo ob takih mislih in ko se je bil predramil, je naenkrat občutil, da poteka čas silno počasi; tako počasi, da se mu je zdelo, da stoji že dolgo, dolgo tu v parku.

Zdrznil se je. Vsak hip mora biti ona tu. In še opazil je ne bo, ko bo prišla, tako je zamišljen.

Pogledal je na uro in se prestrašil.

Kako —? Zakasnila se je že? In za toliko!

Dolgo je držal uro v roki, ki je nalahno trepetala.

Oh, saj bo prišla, zdajle takoj bo prišla in se mu smehljaje oprostila, da je bila netočna. Tedaj bo videl njene zobke. Netočna? O, česa ne bi odpustil temu sladkemu stvoru!

Nasmehnil se je, toda v hipu se je prestrašil, da ga ni bil morda kdo videl in si kaj čudnega mislil o njem. In počel je karati samega sebe:

«Raztresenec! Še iznenadila te bo in ti ne boš vedel kaj izpregovoriti!»

Da, izpregovoriti! Moj Bog, kaj pa ji naj pravzaprav reče? Saj to je najtežje v početku! To je dobro, da je ni še tu! Torej, kaj naj reče?

Pričel je o tem razmišljevati, stopal gori in doli ter si brisal pot z obraza.

Mimo je prihajala vesela gruča lepih mladih deklic v belih oblekah. Med njimi je opazil drobno dekletce posebno lepega obraza. Ali ni bila podobna njej? Toda, kaj bi s primerami! Ona bi se dala primerjati kvečjemu z angeli, teh pa tu na zemlji ni.

Kadarkoli se je odslej posvetilo belo krilce, kadarkoli je začul drobne korake, vselej mu je zastala sapa.

V takih mukah pričakovanja je hodil nemirno sem in tja po belem pesku. Ljudje, ki so prihajali mimo, so se ozirali za njim. Morda zato, ker je neprestano vlačil uro iz žepa.

Za dobre pol ure se je bila že zakasnila! Preplašen je mrmral nekaj predse.

Prihajalo mu je na misel, da ga morda čaka na drugem koncu parka. Kaj ko bi stala tam že pol ure — zaman? Okrenil se je in dirjal tja. Gledal je na vse strani, gledal tako napeto, da so ga počele skeleti oči. Pa je tudi tam ni bilo nikjer in bežal je v strahu nazaj.

E, malce zakasnitve ni nič nenavadnega pri takih stvaricah, si je mislil Jernej in čakal dalje. Njegov obraz je izražal potrpežljivost v najvišji meri. Udal se je zopet prijetnim mislim nanjo in na svidenje. V bližnjem zvoniku je počelo biti. Poslušal je: štiri. Kaj, štiri? I kdaj za božjo voljo? In buljil je v svojo uro. Kako silno, silno beži čas!

«O, saj bo že še prišla, gotovo je že na potu!» se je tolažil Jernej.

In vendar se je v njegovem srcu naselilo nekaj, kar je peklo. Polaščal se ga je vedno večji nemir, čas pa je bežal, bežal. Skoro vsak trenotek je ura nekje bila, nje pa le ni bilo od nikoder.

Jernej je povetil glavo. Tedaj je opazil, da so njegovi čevlji, prej tako skrbno očiščeni, zdaj polni prahu. Nakremžil je obraz in stopil hlastno, kakor da je v hoji rešitev. Nervozno je stiskal

umazan robec v roki, ki mu je gorela. Gorela, kakor bi misli tirale v njo vse koprnjenje, vso nestrpnost, ki jo je užgala.

Jernej je globoko zavzdihnil in se malo ustavil. Tam daleč zunaj parka so zvonili električni vozovi, prhali so avtomobili, konji so peketal; vse to skupaj pa — enakomerno dihanje mesta — je tvorilo šum, ki ga ne čuješ, kakor ne čuješ šumenja slapa, kadar že dolgo stojiš ob njem.

Prišel je mimo tiste klopice pod jasminovim grmom. Bila je prazna. Spomnil se je prizora, ki ga je bil opazoval danes zjutraj z okna.

V grmu je vzfrčalo; dve ptički sta se čivkaje lovili.

Tedaj je cerkvena ura počela zopet biti; udarila je petkrat.

Jernej je vztrepetal v grozi, mraz ga je preletel po vsem životu.

Pet! Pa je še vedno ni!

V glavi mu je šumelo. Prihajali so dvomi in mu razjedali srce. Ubežne misli so divjale; če je ulovil eno, so mu tri druge ušle. Pričel je hitreje hoditi gori in doli, kot bi hotel s korakom uloviti tisto, kar se je njegovemu srcu umikalo: upanje. In česar ni zmožel korak, je v obupu hotel doseči pogled. Gledal je ostreje, kot bi hotel prodreti grmovje in drevje. Pa ni ugledal ničesar; le oči so ga bolele.

Saj je ne bo, si je mislil. Pa v tistem hipu se je posvetilo nekaj belega med nasadi in pogled in srce sta mu planila. Naglo je potegnil iz žepa zrcalce in si popravil pentljo.

Prišli so mimo, bili so čisto tuji. Vsak pa ga je pogledal natančno.

«Kaj, ko bi me bil kdo izmed teh danes tu že videl?!» se je prestrašil Jernej in počel v zadregi občudovati drevje, ki je stalo v ravnih vrstah, lepo obstriženo, z umetnimi frizurami.

In zopet mu je udaril mlad smeh v uho. Čakal je in čakal. Nič!

«Saj stojim tu že cele tri ure!» je ugotovil z grenkobo.

Takrat pa je uvidel, da je pač vse čakanje zaman. Napetost je izginila in pojavila se je utrujenost. Kam naj gre zdaj? Pogledal je še enkrat natančno na vse strani, potem pa je odšel domov, ubit in sključen.

(Konec prihodnjic.)

ALJOJZ GRADNIK:

SOLNCE V BRDIH.

I.

Nad Čavnom kakor baklja se užge,
potem ves dan visi nad vinogradi;
ves dan ga milo prosijo škržadi:
žgi še, žgi še, žgi še, žgi še, žgi še!

In solnce odgovarja: Kaj bi ne,
če res imate mene takó radi!
Nam pa po čelu, licu in po bradi
brez konca znojne kapljice polzé.

Še zvéčer, dolgo, težko je slovó.
Stoji, stoji — še malo in še malo,
potem v Italijo počasi pada.

In kakor da naenkrat je zažgalo
Benetke, Videm in Oglèj, nebó
se rudeči od Trsta do Čedadá.

II.

In kar umira — ono oživi:
ptičè po zraku, trave in ljudi,
log, vrt in popje trt in sad in cvet,
da sad sladàk je, ko najslajši med.

In med in žar se zopet spremeni
v nemirno valujočo, vročo kri,
ki vžiga nóge, srce in pogled
naših rjavih in gibkih deklet.

O, tudi moje nepokojne žile
so pile strup ta: še ko sem vesel,
mi zopet grenko sili iz očesa.

Ne vem, kakó bi se oči sušile,
kakó bi hvalil pekel in nebesa,
kakó bi pèkel in nebesa klet.

Nekateri pesnikov žalijo
čase ne ravno
slabih sonetov 10/6.92

◀ KNJIŽEVNA POROČILA. ▶

Novačan Anton: Veleja. Drama v treh dejanjih. V Ljubljani. Tiskovna zadruga. 1921. 87 str.

Pred devetimi leti je izdal Novačan prvo svojo knjigo «Našo vas», ki je, dasi stilistično precej posneta po Cankarju, vendar kazala marsikaj samoniklega, drzno koncipiranega in smelo načrtanega. V tej knjigi, ki ji je kmalu sledilo nadaljevanje, nam je podal par slik iz one velike podobe, ki jo kaže mozaik naše vasi. Na tej podobi ni opazil toliko onih narodnih, narodopisnih črt, ki so jih tako radi kazali in po svoje preslikovali idealni početniki naše povesti in novele, dobrodušni idiliki, niti ni sledil onim, ki so, bolj pridigarji ko epiki, nanašali na to sliko tuje barve in gledali nje tone skozi tako ali tako pobarvana očala. Idiličnega miru ni videl na vasi, nje barve je gledal z lastnimi očmi in ne skozi tuja očala. Najbolj ga je očaral oni bolestni nemir, ki se kaže v vasi kot delu nature in kopici ljudi; konflikti, ki izhajajo iz naravnih nagonov in človeškega hotenja, križajočega se s silo zunanjih razmer; somračni toni, ki ležijo in zvenijo nad vasjo tik pred nevihtami, ki se lahko razdivjajo v naturi ali med ljudmi; labilnost duševnega razpoloženja, ki leži vsled te nejasnosti nad vasjo, in nervozno pričakovanje, ki jo zaradi tega duši. Menda je iz vsega tega izhajala tudi njegova oblika: vključ program, načrtanemu v uvodni črtici, ki bi naj v velikem kazala okvir celote in njen program, se mu je delo razbilo na posamezne drobce. Fragmentarnost je značilna črta ljudi, ki sunkoma prehajajo iz enega razpoloženja v drugo, ki jih psihična labilnost razžiga ob trenutnih projektih, pa jim ne da miru, da bi jih trezno in konsekvntno izvedli. Sama po sebi je umetniško enako učinkovito sredstvo, kakor je «učinkovit» en sam zategel glas v skrivnostni noči, en sam blisk v celotnem orkestru nevihte.

«Veleja» je nekaka kondenzirana «Naša vas», v umetniškem pogledu torej očitven — in krepak — korak naprej. V njej se nahajajo vse značilne črte Novačanove vasi, ponekod zgoščene in podčrtane, drugod zopet samo rahlo naznačene. V okviru drame pa treba za take posameznosti krepke enotne zasnove, ki stori, da zveni drama kot napeta struna; vse fragmentarnosti morajo biti usmerjene v eno smer in konstantno gravitirati za njo. Enotnost dejanja je v Velejinem boju z možem in možmi, nje tragična krivda njena lepota, zavržena od drugih in od nje. Temu problemu je Novačan, tako se mi zdi, primešal nekaj precej nepotrebne simbolike. Vsaj tako si lahko razložim nekatere lirične partije, ki ne harmonirajo s tonom ostale, zelo spretno razvite ekspozicije.

Ob moževi smrti se Velejin problem končno zavozla, tukaj je vrhunec dramatičnega razvoja, sedaj se bo moralo pokazati, ali bo Veleja triumfirala, ali pa tragično propadla. Pri Novačanu res Veleja ob moževi smrti «zmagoslavno» vzklikne: «Vdova!» — toda s tem je pri Novačanu tudi že vsega konec. Namesto, da bi ta vozle; ki se je baš tukaj prav zapletel, razvil ali pa razsekal, ga Novačan pusti kratkomalo pri miru. Ali ni opazil, da je tukaj pravzaprav šele prišel pred odločilno razpotje, ali pa ga stvar že davno

ni več zanimala. Prej se zdi, da Novačanu ni bilo dano, da bi stopil iz začaranega kroga, v katerem je nastala tudi «Naša vas». Tako smo z «Velejo» dobili samo smel koncept, genijaličen fragment, ki pa mu do prave dramatične zaokroženosti še manjkajo zadnje, toda ravno odločujoče črte. J. A. G.

Dr. France Veber: Uvod v filozofijo. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1921. (Pota in cilji, 3. in 4. zv.)

Vsi, ki se zanimajo za teoretično filozofijo, bodo brez dvoma z veseljem in zadoščenjem pozdravili to, po svoji koncepciji in izpeljavi velikopotezno Vebrovo delo, ki se more zbog svoje temeljitosti, popolnosti in logične doslednosti meriti z vsakim «sistemom» sodobne moderne filozofije in ki obeta še celo vrsto nadaljnjih filozofskih razprav izpod peresa istega avtorja. Jaz za svojo osebo moram priznati, da je napravil name Vebrov «Uvod v filozofijo» kljub mojemu skepticizmu v teoretičnih filozofskih prašanjih najgloblji vtis, tako da ne dvomim, da bo zbudilo to delo našega mladega, izredno produktivnega in v svoji stroki vsestransko verziranega misleca tudi v zunanjih filozofskih krogih nemajhno pozornost.

Sledečih izvajanj ni torej narekovalo podcenjevanje Vebra kot temeljitega strokovnjaka, niti omalovaževanje njegovega dela, temveč globoko prepričanje, da je nujna potreba, da o tako važni in za široko javnost namenjeni knjigi vsakdo odkrito pove svoje mnenje.

I.

Veber stoji na stališču takozvanega svetovnega dualizma, trdeč «da faktično, to je v takozvanem metafizičnem smislu eksistira dvoje bistveno različnih in nepremostljivih svetov, izmed katerih nam je eden — naša duševnost — najbolje poznan, drugi — faktično eksistentni zunanji svet — pa le v toliko, da ni duševnega, temveč prostornega značaja. Med tema dvema svetoma leži nam znani fizikalni svet z vsemi svojimi barvami, trdotami, glasovi, kislinami, toplotami itd., ki kot tak faktično ne eksistira, temveč je v svoji celokupnosti le neposredni «predmet» naše celokupne duševnosti, nam obenem služeč kot pomožni predmet za dojetje faktičnega zunanjega sveta, ki mora ravno iz tega zadnjega razloga biti vsaj prostornega značaja.»

To svoje principijalno stališče utemeljuje avtor na sledeči način: O realnosti svojih duševnih doživljajev, to je predstav, misli, čustev in stremljenj, — (v te štiri kategorije deli Veber vse svoje doživljaje) — ne more nihče resno dvomiti. Da se miza pred menoj, ki jo gledam, vidim, opazujem, v resnici nahaja, vsaj tako nahaja, kakor jo vidim, o tem morem nazadnje dvomiti. Absolutno nobenega dvoma pa ni, da v trenutku to mizo v resnici gledam. Fakt mojega gledanja (predstavljanja) mize, stoji tako izven vsega dvoma, da se razbije na njem vnaprej vsak poizkus kake tozadevne diskusije. Isto velja o naših mislih. Mi lahko nazadnje o vsem dvomimo, kar nam podajajo naše misli n. pr. glede zunanjega sveta. Da pa v gotovih slučajih «mislimo», «dvomimo», o tem ne more biti nobenega dvoma. Isto velja slednjič o naših čustvih in naših stremljenjih. Tudi o teh je reči, da jih neposredno doživljamo in da je zaradi te njihove neposrednosti vsak dvom o njihovi eksistenci izključen.

Poleg teh duševnih doživljajev pa eksistira še drugi, nepsihčni zunanji svet, do katerega se navadno obrača vsa naša pozornost. Glede medsebojnega

razmerja teh dveh svetov moramo, »če si le kolikor toliko ogledamo n. pr. mizo, kamen, goro itd. na eni, in naše gledanje, razmišljanje, veselje itd., na drugi strani, ugotoviti kmalu neko bistveno razliko, ki je enaka nepremostljivemu prepadu med dvema svetoma.« »Prvič je jasno na prvi pogled, da gori omenjeni doživljaji po svojem bistvu izključujejo ravno vse one lastnosti, ki jih predpisujemo predmetom zunanjega sveta kot takim. Miza pred menoj je n. pr. oglata, zelena, trda, trinogata itd. Kak smisel pa naj ima pripisovati vse te in slične lastnosti n. pr. mojemu »gledanju« te mize? Kak smisel naj ima smatrati tudi to gledanje n. pr. za oglato, zeleno, trdo, trinogato itd.? Gledanje, slišanje, tipanje, okušanje, sploh vsi doživljaji, ki smo jim dali ime predstava, izključujejo po svojem bistvu vsako barvo, vsako težo, vsako »prostornost« in so vendar prave realnosti, torej realnosti absolutno neprostornega značaja. Med prostornimi in neprostornimi pa ni nobenega prehoda.»

Jasno je, da velja vse to tudi za ostale doživljaje, torej za misli, čustva in stremjenja. Tudi to so realnosti absolutno neprostornega značaja, izključujoč vsak prehod med seboj in pojavi zunanjega sveta.

Po ugotovitvi teh faktov nadaljuje naš avtor: »Pri gledanju mize moramo strogo ločiti med mizo na eni in gledanjem, splošno predstavo te mize, na drugi strani. V tem smislu se pa dá na prvi pogled reči, da miza sicer ni predstava te mize, pač pa njen predmet. Gledanje mize se ravno v tem razlikuje n. pr. od gledanja kakega poslopja, poslušanja melodije, okušanja vina itd., da ima za svoj predmet mizo, ne pa poslopja, melodije, vina itd. Obratno je pa o vsaki predstavi reči, da je nujno vselej predstava nečesa, kar ni ta predstava, da ima vselej nujno svoj »predmet«. Tako ima slišanje melodije za svoj predmet to melodijo, občutenje toplote to toploto, videnje drevesa to drevo, sploh vsaka predstava nekaj, kar ni ta predstava sama, sploh noben doživljaj, temveč le »predmet« (objekt) te predstave. Ni predstave brez takega, absolutno nepsihičnega predmeta, tako, da moram celo govoriti o načelu vzporednosti in obenem bistvene razlike med predstavo in njenim predmetom.» »Vsaka predstava ima specifično svoj predmet, ki mi ga doživljajočemu to predstavo predočuje (stavi »pred me').« To načelo vzporednosti in obenem bistvene razlike med predstavo in predmetom velja mutatis mutandis na zakonit način sploh za vse psihične predmete, to je za vse doživljaje (misli, čustva in stremjenja).

Predmeti naših doživljavaev so torej po Vebru istovetni z zunanjim absolutno nepsihičnim svetom, ki ga loči nepremostljiv prepad od sveta duševnosti, to je sveta naših doživljavaev. Ti absolutno nepsihični, ker prostorni predmeti naših doživljavaev, tvorijo v svoji celoti nam znani fenomenalni (dišeč, barvan, topel, hladen, doneč) zunanji svet, ki pa kot tak gotovo ne eksistira. »Ta fenomenalni, neeksistentni zunanji svet predpostavlja po svoji naravi še eksistenco nekega nefenomenalnega, to je objektivno bivajočega zunanjega sveta, ki stoji s svojim fenomenalnim korelatom le v razmerju končnega s svojim pomožnim predmetom, ki mora biti torej z zadnjim (fenomenalnim) svetom vred vsaj prostorno-dinamičnega značaja v fizikalnem smislu besede.

Med duševnim in neduševnim zunanjim svetom vlada razmerje brezčasne harmonije, to se pravi: odnošaji med doživljaji in predmeti kot taki ne pomenijo nobenega časovno empiričnega razmerja (n. pr. kavzalnosti) med dotičnim doživljajem in njegovim predmetom, temveč vse te zakonitosti izvirajo

le iz brezčasnega predočevalnega razmerja med doživljaji in njihovimi predmeti. «Vsak doživljaj ima po svoji naravi svojo določeno vsebino, na podlagi katere mu je neobhodno prirejen kot njegov predmet tudi le neki določen nepsihičen pojav, in sicer tako prirejen, da nam ta doživljaj, v hipu ko ga doživimo, tudi že predočuje (pred me postavi) le oni določen nepsihičen pojav, to pa brez ozira na vse empirične časovne okoliščine.»

To je v bistvu jedro Vebrovega dualizma.

II.

Definicija zunanjega (prostornega), od duševnosti povsem neodvisnega sveta kot celokupnosti predmetov naših doživljavaev, po mojem mnenju ni zadovoljiva in njena upravičenost nikjer eksaktno dokazana. Če zija med prostornim nepsihičnim in neprostornim psihičnim svetom nepremostljiv prepad, ki izključuje vsak prehod z ene strani na drugo, kako morem kot psihično bitje o tem zunanjem svetu sploh kaj izpovedati? Ugovor, da je taka izpoved mogoča vsled tega, ker vlada med omenjenima svetovoma razmerje brezčasne harmonije, predpostavlja že neko izpoved o zunanjem svetu, namreč, da eksistira tak zunanji svet, ki po svoji naravi ne more biti z duševnostjo v drugačnem nego predočevalnem razmerju. Ta izpoved pa ne more bazirati na miselni analizi zunanjega sveta, ker zija med duševnimi doživljaji (mislimi) in zunanjim svetom nepremostljiv prepad, preko katerega ni prehoda. Iz istega vzroka pa tudi ne more bazirati na analizi naše duševnosti same. Ostaneta torej le še dve možnosti: prvič, da nam je vsebina one izpovedi neposredno dana in zato aksiomatično evidentna, ali pa drugič, da je le kot hipoteza, ki nam najbolje rešuje problem eksistence tega, kar je, v največji meri verjetna. Če bi nam bila neposredno dana, bi ne bilo o njej kot banalni resnici najmanjšega dvoma. To pa ni res. Ostaneta torej le še druga od onih dveh možnosti.

Sključuje se na samoopazovanje izjavlja Veber: «Mi moramo strogo ločiti dvoje: na eni strani neke pojave zunanjega sveta (glas, trdota, kisloba itd.), do katerih se more obračati naša pozornost le preko našega slišanja, tipanja, okušanja itd., na drugi strani pa to naše slišanje, tipanje, okušanje itd. samo, pojave torej, do katerih se more obrniti ravno tako naša pozornost, toda zdaj že v principu brez vsakega posredovanja. Kakor glasove slišimo, trdote otipamo, kislobo okušamo, tako naše slišanje, tipanje, okušanje itd. neposredno doživljamo.»

Tej trditvi odločno ugovarjam.

Moje samoopazovanje pri videnju mize mi pravi jasno in točno, da to mizo doživljam, ne pa da si jo predstavljam. Izrazi: videti, slišati, vohati, tipati itd. ne pomenijo si nekaj potem vida, sluha, voha, tipa itd. predstavljati, temveč doživljati. Glas, trdoto, kislobo, itd. doživljam ravnotako neposredno, kakor svoje slišanje, tipanje itd., ali pa tudi obratno: svoje slišanje, tipanje itd. doživljam ravno tako neposredno kakor glas, trdoto itd. Če obrnem svojo pozornost na glas, doživljam neposredno in v prvi vrsti ta glas in šele v drugi slišanje (organske občutke poslušanja). Če pa obrnem svojo pozornost na poslušanje, doživljam neposredno v prvi vrsti to poslušanje in šele v drugi vrsti glas. V tem pogledu ni nobene principijalne razlike med glasom in slišanjem, kvečjemu ta, da je pozornost navadno obrnjena na glas in ne na poslušanje. Z drugimi besedami: Doživljaj glasu spremlja vedno doživljaj slišanja in doživljaj slišanja

spremlja vedno doživljaj glasu. Če trdi Veber, da se obrača naša pozornost na neke pojave (n. pr. na glas, trdoto itd.) le preko drugih pojavov (n. pr. slišanja, tipanja itd.), trdim jaz, da se obrača naša pozornost na doživljaj slišanja, tipanja itd. le preko doživljajev glasu, trdote itd. torej tudi le posredno.

Če pa je temu tako, nima Veber pravice govoriti o glasu, trdoti itd. kot o pojavih zunanjega sveta, ki je nepremostljivo ločen od sveta naših doživljajev. Kakor namreč glasove slišimo, to je doživljamo, ravno tako doživljamo slišanje teh glasov. Miza pred menoj, ki jo vidim, to se pravi, ki jo doživljam, je ravno tako moj doživljaj, kakor je moj doživljaj gledanje mize. Zato ne morem dvomiti o doživetju te mize, kakor ne morem dvomiti o tem, da mizo gledam. Jaz ne doživim predstave mize, marveč mizo samo, kakor ne doživim predstave gledanja, marveč gledanje samo. In sicer doživim tako in tako, n. pr. okroglo, zeleno mizo na treh nogah, 2 m pred sabo, dasi ne doživim okroglega, zelenega, trinogatega gledanja. Moji doživljaji nikakor ne izključujejo torej onih lastnosti, ki jih rezervira Veber takozvanim »predmetom«⁴ zunanjega sveta. Tudi ti »predmeti«⁴ so moji neposredni doživljaji in zaradi tega nedvomne realnosti. Prašanje, ali ti predmeti tudi izven mene, to se pravi, povsem neodvisno od moje duševnosti eksistirajo, je brezpredmetno, ker je njih eksistenca že s tem nedvomno dana, da jih kot izven sebe in neodvisne od sebe doživljam. S to ugotovitvijo pa odpade vsako razločevanje med predstavami in njihovimi predmeti. Do eksistenc, ki že po svoji naravi izključujejo vsako doživetje, ne vodi nobena pot in nobena steza, razmišljanje o njih je naivno in brezplodno početje.

Da se me ne bo napačno razumelo, poudarjam izrečno, da se strinjam popolnoma z Vebrom, če pravi, da eksistira poleg notranjega še neki drugi zunanji svet. Kar trdim, je le, da doživljam tudi ta drugi, takozvani zunanji svet ravno tako neposredno kakor doživljam samega sebe. Zunanji svet ni torej predmet v Vebrovem smislu, temveč doživljaj. Razločevanje med doživljaji in predmeti ni objektivnega, temveč logičnega značaja. Če gledam mizo, je miza predmet gledanja in ne predmet predstave miza. Predmet doživljaja gledanja je doživljaj miza. Predmeti doživljajev sploh že po svoji naravi ne morejo biti drugega kakor zopet le doživljaji. Kako naj bo tudi predmet doživljaja nekaj, kar ni dostopno doživetju? Česar nikdar doživeti ne morem, o tem ne morem ničesar izpovedati, niti tega ne, da je predmet doživljaja. Veber identificira gledanje mize s predstavo te mize in sklepa napačno, da je predmet predstave »miza«, ki jo gledam. Gledanje mize je pa v resnici istotako doživetje, kakor miza pred menoj, ki jo gledam. Pojem predstave nečesa, kar ne doživljam, je prazen.

Zunanji svet zame torej ni nekaka transcendentalna, od moje osebnosti absolutno neodvisna realnost, temveč realen svet, ki ga doživljam, in sicer tak, kakor ga doživljam. Na ugovor, da je zunanji svet prostoren, barvan, doneč itd., da se pa tega o mojih doživljajih gledanja, tipanja, itd. ne da reči, odgovarjam, da gledanje mize v istini ni oglato, pač pa miza, ki jo doživljam. Tudi beseda m-i-z-a ni prostorna, oglata, zelena, itd., dasi ima miza vse te lastnosti.

Kot bistveno razliko med doživljaji na eni, in predmeti na drugi strani, navaja Veber nadalje dejstvo, da more kak predmet zunanjega sveta, kakor n. pr. mizo, kamen, barvo, glas, itd. opazovati kot tak vsakdo izmed nas, dočim so moji doživljaji izključno le meni šamemu dostopni, ker se morem le jaz zavedati svojega gledanja, slišanja, okušanja svojih misli in dvomov, svojih

čustev in stremljenj, jaz in nihče drugi. K temu pristavljam: Kakor mojega neugodja pri gledanju grde slike, ravno tako ne more nihče drugi doživeti tudi mojega doživetja te slike same. Tudi v tem pogledu ni med sliko na eni, in med neugodjem pri gledanju slike na drugi strani nobene principijalne razlike. Doživljaji neke druge osebe so meni absolutno nedostopni, naj gre že za doživljaje takozvanih zunanjih predmetov ali pa za doživljaja notranjih doživljajev. Mnenje, da more opazovati predmete zunanjega sveta vsakdo izmed nas, se krije z mnenjem, da more doživljati vsakdo izmed nas neugodje pri gledanju tega predmeta. Tudi doživljaje takozvanih zunanjih predmetov, ki jih doživljajo druge osebe, morem sodoživeti le na podlagi analogije, ki mi jo nudi tozadevna lastna izkušnja. (Konec prihodnjšč.)

Krklec Gustav: Srebrna cesta. (1916.—1920.) Pesme, 1921. Naklada Jos. Čaklovića, Zagreb.

Če si prečital Krklečev »Uvod v grobnico«, si moral na prvi hip kloniti pred tako silno »osebnostjo«, kot jo igra mladi pesnik, govoreč o sebi kot o magičnem stvaritelju, smatrajoč se za poslednji kamen vedno prisekane piramide rastoče literature.

Pričujoča knjiga, ki je v njej »najmladji jugoslovanski pesnik« izbral odmeve svojega pesniškega romanja od leta 1916.—1920., te nekako iznenadi. Kajti pred tabo stoji — ne človek eiffelskega duha, temveč čisto prikupljiv pesnik, čigar zunanost te pomiri in potolaži in ti razblini vse pomisleke, ki si jih nekoč gojil proti njemu. Pesmi uvaja Bogdanovičev predgovor, ki kaže mestoma zgolj besedaveljstvo: »... G. Krklec ne razvija svojo filozofijo. On ne misli mnogo. On ima jednu ogromno snagu instinkata i njima sve stvari oseća.«

S to trditvijo se ne strinjam. Trditev, da »pesnik ne misli«, temveč le čustvuje, je zastarela fraza. Vsaka pesem — tudi Krklečeva — govori nasprotno. Seveda so te misli nerazdružljivo zlite s čustvovanjem. V pravi umetnini je vsa pesnikova tvorna moč, ki pa je rezultanta vseh njegovih duševnih sil.

Najmočnejša pesem »Srebrnih cest« je sintetičen »Grad«, film, ki ti s pomočjo bliskovito brzečih slik razniha v srcu mirujočo struno filozofske misli »kam?«. Tudi »Stvaranje Boga« kaže filozofskega lirika, kajpada Krklec čisto obnemore na tej svoji poti in se uda trenutnim vtisom, ki mu zbude muzikalno občutje. Vsekakor pa je pričujoča pesniška zbirka plod resnega hotenja in se po svoji pristnosti močno razlikuje od vseh najnovejših »istov«, ki hočejo že z naprej začrtanimi programi diktirati psevdoumetnikom »umetniško« ustvarjanje in vsiliti javnosti nepravo umetnost.

Miran Jarc.

Le Bon, Gustave. Psihologija gomila. Preveo Ž. Živanović. Beograd. S. B. Cvijanović. 1921.

Le Bon spada med takozvane spekulativne, t. j. take zastopnike psihologije mas, ki skušajo izvajati vse socialno življenje iz prav majhnega števila danih ali pa celo le konstruiranih pojavov, razlagajoč v smislu teh svojih premis tudi celokupno ostalo izkušnjo. Pri tem navajajo na dolgo in široko primere iz vsakdanjega življenja, zgodovine, politike, verstva itd., tako da bravec na prvi pogled osupne, misleč, da so torej tudi vsa splošna načela, iz katerih se izvaja tukaj struktura in razvoj človeške družbe, naravnost izkušnjsko, t. j. induktivnim potom podprta in izkazana: le nekaj natančnejši pogled pa pokaže

kmalu, da so navedeni primeri prikrojeni ad usum delphini, da se ti primeri v danem slučaju pač le lahko razlagajo v smislu onih načel, da pa ne izključujejo tudi drugih razlag in da obsegajo v sebi — kar je glavno — še celo vrsto pojavov, ki tudi zahtevajo le drugo razlago; kdor vse to pretrse, vidi hitro, da rdeče niti, ki se vleče skozi take psihologije, nazadnje vendar ne tvori — stvar sama, temveč le neki splošni princip avtorja, ki jim vsa zadevna izkušnja služi le kot več ali manj prikladna folija. Podoben vtis dela name tudi Le Bonova psihologija, odlikujoča se od ostalih psihologij te vrste v tem, da more marsikaterim njenim načelom pritrditi tudi moderna — kakor analitično deskriptivna, tako eksperimentalno razlagajoča — psihologija, čeprav Le Bon sam — to sklepam iz njegove knjige — svojih načel ni povzel iz materiala, ki ga je obdelal, ker so mu njegova načela že v naprej dala smer njegovega naknadnega podrobnega dela.

Le Bon ugotovi trojno razliko med duševnostjo poedincev kot «individua» in med duševnostjo «mase»: 1.) v masi izgine zavedna osebnost in ž njo v najtesnejši zvezi stoječa intelektualna stran naše duševnosti, oziroma ž njo v najtesnejši zvezi stoječe funkcije našega čustvovanja in poželjenja; 2.) v masi kaže vse čustvovanje in mišljenje «maso» tvorečih poedincev v glavnem isto smer, pri čemer igra najvažnejšo vlogo sugestija, iz nje izvirajoči «nalezljiv» značaj vsega, kar se v masi za vse vidno in čutno dogaja, in «anonimnost» mase, ki povzroča, da izgublja poedinec kot člen «mase» čut odgovornosti, zavedajoč se brezmejne moči, storiti nekaznovano vse, kar hoče; 3.) v masi kaže vsa notranjost poedincev nepremagljivo tendenco, da preide takoj na zunaj v dejanje, kar daje vsakemu poedincu kot členu neke mase značaj «avtomata» brez lastne volje.

S temi načeli stopa Le Bon v svojo delavnico, ta načela so mu mikroskop, s katerim skuša prodreti vse skrivnosti družabnega življenja, ta načela so mu obenem orožje, s katerim skuša premagati vse ovire, ki mu jih polaga na njegovo pot izkušnja. V smislu teh načel je pa tudi umljivo, da pripisuje Le Bon masi kot taki impulzivni, nestalni in razburljiv značaj: poedinci kot členi mase so le igrače v rokah zunanjih vplivov, sledeč tako velicentno svojim trenutnim impulzom, da ignorirajo pri tem često svoj lastni, osebni interes. Masa je iz istih razlogov skrajno lahkoverna in nesposobna za točno razlikovanje med iluzijo in realnostjo; zato pripada vsem zgodovinskim poročilom bore majhna vrednost, zato pripada tem manjša verjetnost dogodkom, čim večje je število oseb, ki soglasno pričajo za ta dogodek itd. Iz istih razlogov ne pozna masa ne dvoma ne katerekoli nesigurnosti, ona je skrajno intolerantna, avtoritativna in konservativna obenem; močnim, čeprav despotičnim osebam služi kakor suženj in z občudovanjem kakor bogovom, slabiče, čeprav ji morda le najboljše žele, pa zaničuje in tepta. Iz istih razlogov se more le masa v danem slučaju povzpeti do največje pravosti in ravno tako pasti v največjo nenravnost; da se zgodi prvo ali drugo, odloča le nraven ali nenraven značaj trenutnih impulzov, nagonov in sugestij. Ravnotako je v smislu zgorajšnjih splošnih načel popolnoma umljivo, kar pripoveduje Le Bon o baš za maso značilnih idejah, mislih in fantazijah: njene ideje so dvojne, temeljne, t. j. prav stare, od prejšnjih rodov prevzete, in podrejene, t. j. hipne in nove, ki pa morejo s časom prve izpodriniti in same stopiti na njih mesto. Vsaka ideja, ki naj bo dostopna masi, mora dobiti poprej navadno lice,

ki mora kazati po možnosti prav malo miselske vsebine, a tem bolj soglašati s trenutnimi nagonskimi impulzi mase; s tem stoji še v tesni zvezi dejstvo, da ni socijalni pomen neke ideje prav nič odvisen od njene »resničnosti« ali »neresničnosti«. Vse to pa zato, ker masa sploh ne »misli«, ker na maso prav nič ne vplivajo nikaki »logični argumenti«, ker so njeni lastni sklepi popolnoma enakovredni sklepu Eskima: led, prozorno telo, skopni v ustih — torej skopni v ustih tudi steklo, ali pa sklepu divjaka, ki si domišljuje, di si pridobi, če poje srce hrabrega sovražnika, njegovo hrabrost itd. Vzporedno s tem igra najvažnejšo vlogo pri masi baš fantazija; masa misli le v slikah, ki ne kažejo med seboj nikake logične zveze, pri čemer gre tudi pri teh nazornih slikah tukaj le za oni njihov koeficijent, ki prija masi kot specifični ljubiteljici vsega »čudovitega« in »legendarnega«. Brez vpoštevanja tega koeficijenta je izključeno tudi vsako obvladanje mase. Kdor pozna zgorajšnja splošna načela, tega končno tudi ne more iznenaditi Le Bonovo tolmačenje religije, oziroma njegovo posebno mnenje, da kažejo vsa prepričanja mase na sebi »religiozni« značaj: religioznost je v molitvi namišljenega višjega bitja, v strahu pred njegovo magično močjo, v slepi vdanosti napram njegovim zapovedim, v nesposobnosti katerekoli diskusije o dotičnih dogmah, v stremljenju po razširjenju teh dogem in v tendenci, smatrati vsakogar za sovražnika, ki se ž njimi ne strinja; pri tem je v bistvu popolnoma vse eno, ali velja odnosno čustvo mase nekemu nevidnemu bogu, kakemu idolu iz kamena in lesa ali kaki politični ideji. Kakor hitro dobi to čustvo omenjene poteze, postane religiozno. V tem čustvu se veže intoleranca in fanatizem mase ž njenim oboževanjem vsega čudovitega in nadnaravnega, le s tem čustvom so zato prepojena tudi vsa najgloblja njena prepričanja; v kolikor masa sploh misli, misli religiozno v zgorajšnjem smislu besede.

S tem smo pa dospeli tudi že do vseh podrobnih načel Le Bonove psihologije mas, na katerih slone odslej tudi vsa ostala njegova podrobna izvajanja. Vidi se pa, mislim, že zdaj v dovolj jasni luči deduktivno — spekulativen način avtorjevega postopanja, kateremu načinu le je pač pripisovati dejstvo, da razne njegove misli ali bore malo povedo ali so pa brez dvoma skrajno pretirane. Zadnje velja — da navedem le en primer — o njegovem pojmovanju religioznosti, ki je tako malo originalno, da bi se ž njim mogel dičiti že katerikoli prosvetaš osemnajstega stoletja. Ne morem se spuščati v podrobnosti in zato le konstatiram, da pozna sodobna psihologija — vsaj v obrisih — že drugo in mnogo globokejše pojmovanje tega čustvovanja, pojmovanje, ki seveda nima nič skupnega s kako »konfesionalnostjo«, še manj pa s katerimkoli fanatizmom in intelektualno nevednostjo. Kar se pa tiče prve točke, t. j. pozitivnega pomena Le Bonovih izvajanj, pripomnim le to, da se vsi oni znaki, ki jih on smatra za specifične znake »mase«, nahajajo tudi pri posameznih individuih brez ozira na katerokoli »maso« v Le Bonovem smislu besede in da torej ti znaki kot taki še ne morejo utemeljiti njegovega razlikovanja med »individuom« in »maso«. Misлити je treba le na otroka, na razne ženske osebe, na posameznega divjaka, na posameznega neomikanca sploh: ni dvoma, da nahajamo tudi tukaj preponderanco nagona napram umu, lahkovernost, nesposobnost, ločiti med iluzijo in realnostjo, slepo impulzivnost itd., in sicer vse to brez ozira na to, ali nastopajo ti individui obenem kot člani neke mase ali ne. Iz tega pa sledi, da so vsi psihološki zakoni le zakoni individualnega življenja, ozir. da je tudi

življenje »mase« le življenje odnosnih individuov, stojećih med seboj le v telih in onih odnošajih (sorodnost, odvisnost, simpatija itd.). Duševnost kot v resnici eksistentna svojevrstna realnost more biti le duševnost individualnega poedinca (»mene«, »tebe«, »njega« itd.), ki ji torej ne odgovarja nobena v istem lojalnem smislu besede v resnici eksistentna realna duševnost katerekoli »mase«. Kdor govori torej o »duševnosti« neke mase, more misliti pri tem ali le na razne zunanje efekte, ki jih producira le masa, t. j. le skupina dotičnih individuov, ali pa le na duševnost dotičnih individuov samih, v kolikor se določa ta duševnost v njihovih medsebojnih odnošajih. Ta duševnost pa ostane v vsakem slučaju le duševnost teh individuov samih, vse odnosne predstave, misli, čustva in stremjenja so in ostanejo le predstave, misli, čustva in stremjenja teli individuov, ne pa dotične »mase«. Naloga »psihologije mas« pa je ravno v strogi analizi te na sebi tudi le individualne duševnosti, v analizi onih strani te duševnosti namreč, ki izvirajo iz najraznejših stikov poedinca s poedincem. Psihologija mas ne raziskuje torej in ne more raziskovati druge duševnosti nego takozv. individualna psihologija: obe raziskujeta eno in isto individualno duševnost, toda iz različnih vidikov. V razliki in eksaktni izpeljavi teh vidikov leži temeljni problem psihologije mas, problem, ki se ga Le Bon ne dotika.

F. V.

Naši prevodi. Pavel Karlin je prevedel Baudelairejevo zbirko »Pesmi v prozi«, Stanko Vurnik pa Wildeovo »Sliko Dorian Graya«.

NOVE KNJIGE.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Bočić, Luka. Pobratimstvo i Bijedna Mara. Priredio David Bogdanović. Zagreb. St. Kugli. 1921. 164 str. (Uzorna djela iz hrvatske i svjetske književnosti. Knj. 7.)

Čas. Ilustrovana revija za izobrazbo in napredek. Urejuje Frank Kerže. Chicago, Ill.

Čitanka, Slovenska stenografična. Priredil Adolf Robida. (Avtografiral J. Osana.) V Ljubljani. Jugoslovanska knjigarna. 1921. 48 str. 32 K.

* **Filipović, D. J.** Kosovski božuri. Drugo, popunjeno izdanje. Beograd. S. B. Cvijanović. 1921. 39 str. 3. din.

Heller, Frank. Prigode gospoda Collina. Iz švedščine preložil F. J-o. Ljubljana. »Jutro«. 1921. 105 str. 15 K. (Knjižnica »Jutra«, zv. 1.)

* **Ilić-Mladji, Voj. J.** Dela i ljudi. I. Beograd. Rajković i Čuković. 1921. 142 str. 9 din.

* **Ilić-Mladji, Voj. J.** Zlatne iskre. Beograd. Rajković i Čuković. 1921. 75 str.
Kumičić, Tomo. Tajna Prokobona. Zagreb. St. Kugli. 1921. 70 str.

* **Mažuranić, Ivan.** Smrt Smail-age Čengića. Spremio i protumačio Dragutin Prochazka. Beograd. S. B. Cvijanović, 1921. 105 str. 5 din.

Melik, Anton. Jugoslavija. Zemljepisni pregled. I. del. V Ljubljani. Tiskovna zadruha. 1921. 283 str. 42 K, na boljšem papirju 60 K. (Pota in cilji, 5.—6. zv.)

Muradbegović, Ahmed. Haremska lirika. Zagreb. Hrv. štamparski zavod. 1921. 48 str. 16 K.

Obradović, Dositej. Život i priključenja Dimitrija Obradovića narečenoga u kaludjerstvu Dositeja. Priredio David Bogdanović. Zagreb. St. Kugli. 1921. 238 str. (Uzorna djela iz hrvatske i svjetske književnosti. Knj. 8.)

Ogrizović, Milan. (1671.—1921.) U Bečkom Novom Mjestu. Epilog Zrinsko-Frankopanskoj tragediji. U jednom činu. Za 250. obljetnicu Zrinsko-Frankopanske pogibije. Zagreb. Matica Hrvatska. 1921. 53 str. 12 K, za člane 10 K.

* **Paunović, M.** Besmrtni simboli. Beograd. Cerović-Ajhštet. 1921. 79 str. (Pesme, I.)

Pesmi, Izbrane, rimskih lirikov Katula, Tibula in Propercija. Tekst in komentar. Sestavil Fr. Bradač. Ljubljana. J. Blasnika nasl. 1921. 96 str.

* **Popović, Bogdan.** Jovan Skerlić kao književni kritičar. Beograd. S. B. Cvijanović. 1921. 52 str. 3 din.

Seeliger, Ewald G. Pronevjeritelj milijuna. Roman. Zagreb. St. Kugli. 1921. 308 str.

Šimunović, Dinko. Mladost. Zagreb. St. Kugli. [1921.] 143 str.

Vesna. Ilustrirana kulturna in modna revija. Izdaja konsorcij Vesne v Ljubljani. Urednika: Dr. Ivan Lah in prof. Ivan Vavpotič. Mesečnik na 32 str. folio. Posamezna številka 32 K. V letnem naročilu 30 K.

NJIVA

izhaja vsakih 14 dni.

Prinaša najaktualnejše članke gospodarske, prosvetne in politične vsebine. — Revija se naroča pri Upravištvu JUTRA v Ljubljani, Sodna ulica šte. 6. — Celoletna naročnina 120 K, za naročnike JUTRA samo 60 K.

„JUGOSLOVENSKA NJIVA“

socijalno politička i kulturna revija
izlazi več petu godinu i nedeljno.
Godišnja pretplata 160 K, mesečno 14 K, pojedini primjerak 4 K. Adresa: Zagreb, Marovska ulica 24.

Narodna kavarna

Fran Krapež, Ljubljana

DELNIŠKA TISKARNA, d. d.

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA CESTA 16

TELEFON 132

BRZOJAVI: DELTISK

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA CESTA 16

ČEKOVNI URAD

ŠTEV. 11.630

Izdelovanje vseh tiskovin do najumetnejšega barvotiska, kakor tudi za natiskovanje listov, časopisov, trgovinskih in uradnih tiskovin. Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo najbolje urejeno **knjigoveznico**, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste

NAROČAJTE KNJIGE TISKOVNE ZADRUGE

v Ljubljani, Sodna ul. 6.

Za priporočeno pošiljatev je treba k poštnini priračunati še 4 K.

Novo!

A. MELIK: *Jugoslavija. Zemljepisni pregled. I. del.*
Pota in cilji 5.—6. zv.
Meh. vezana, fin papir 60 K, po pošti 3 K več.
Broš. slabiji papir 42 K, po pošti 2 K več.

Novo!

Shakespeareja dela. Prevel Oton Župančič:

I. zvezek: *Sen kresne noči.*
Broš. 22 K, vez. 28 K, po pošti 2 K več.
II. zvezek: *Macbeth.*
Broš. 32 K, vez. 40 K, po pošti 2 K 80 več.
ČEHOV-POGAČNIK:
Sosedje in druge novele.
Broš. 18 K, po pošti 1 K več.

Zbirka „Slovenski pisatelji“:

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. Iv. Prijatelj.
I. zvezek. Broš. 22 K, po pošti 3 K več.
II. zvezek. Broš. 22 K, po pošti 4 K 20 več.
Simona Jenka zbrani spisi. Uredil dr. J. Glonar.
Broš. 42 K, po pošti 4 K 20 več.

Izven zbirke:

NOVAČAN ANT.:
Veleja. Drama.
Broš. 28 K, vez. 36 K, po pošti 2 K več.
FAIGEL D.: *Tik za fronto.*
Broš. 36 K, vez. 45 K, po pošti 2 K 80 več.
Stritarjeva antologija. Uredil dr. Iv. Prijatelj.
Broš. 18 K, vez. 24 K, po pošti 3 K 40 več.
SIMON JENKO:
Pesmi. Uredil dr. J. Glonar. (Krajša izdaja.)
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.
ANTE DEBELJAK:
Solnce in senca.
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.

Zbirka „Prosveti in zabavi“:

I. zvezek: IGO KAŠ:
Dalmatinske povesti.
Broš. 12 K, po pošti 1 K več.
II. zvezek: JOS. STARE:
Lisjakova hči.
Broš. 16 K, po pošti 1 K več.

Prevodna knjižnica:

I. zvezek: DOSTOJEVSKIJ-LEVSTIK:
Besil. Roman.
Broš. 42 K, vez. 56 K, po pošti 5 K več.
II. zvezek: GONGOURT-PASTUŠKIN:
Dekle Eliza. Roman.
Broš. 16 K, vez. 22 K, po pošti 2 K 40 več.
III. zvezek: CERVANTES-ŠORLI:
Tri novele.
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.
IV. zvezek: ANATOLE FRANCE-DEBELJAK:
Pingvinski otok. Roman.
Broš. 42 K, vez. 52 K, po pošti 4 K 40 več.

Knjige za mladino:

ILKA WASCHTETOVA: *Pravljice.*
Vez. 40 K, po pošti 2 K več.
HABBERTON-ŠORLI:
Bob in Ted. Povest s slikami.
Broš. 24 K, vez. 30 K, po pošti 2 K 40 več.
ČIKA JOVA-GRADNIK:
Kalamandarija.
Vez. 16 K, po pošti 1 K več.
„Pota in cilji“:
I. in II. zvezek: A. MELIK:
Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev.
I. del 21 K, II. del 42 K. Po pošti oba dela 9 K več.
III. in IV. zvezek: VEBER FR.:
Uvod v filozofijo.
Cena 72 K, po pošti 8 K 40 več.

Zbirka polit., gospodar. in socijalnih spisov:

I. zvezek: DR. ZALOKAR:
O ljudskem zdravju.
Broš. 6 K, po pošti 1 K 40 več.
II. zvezek: DR. DERČ:
Dojenje, njega negovanje in prehrana.
Cena 6 K, po pošti 1 K 40 več.
III. zvezek: DR. DEMŠAR:
Spolne bolezni. S slikami.
Cena 10 K, po pošti 1 K 40 več.
IV. zvezek: DR. SAGADIN:
Naš sadašnji ustavni položaj.
Cena 16 K, po pošti 1 K 60 več.
V. zvezek: DR. PITAMIC:
Pravo in revolucija.
Cena 8 K, po pošti K — 60 več.
VI. zvezek:
Dokumenti o jadranskem vprašanju.
Cena 16 K, po pošti 1 K več.
VII. zvezek: DR. OGRIS:
Borba za jugoslovensko državo.
Cena 32 K, po pošti K 1 60 več.
VIII. zv.: ČEROVIĆ VL.:
Rasa in vera v srbski prošlosti.
Cena 16 K, po pošti K — 60 več.

DR. IG. RUTAR:
Zbirka vojaških zakonov.
Cena 36 K, po pošti K 1 60 več.
Ljubljanski Zvon, letnik 1919. Cena 60 K. Letnik 1920.
Cena 100 K, po pošti 10 K več.

OMLADINA LJUBLJANA, 87.

Priporočamo nova izbrana dela naše založbe:

A. Debeljak: *Francoska moderna lirika.*
Cvetober 48 franc. lirikov 24.—, vez. 30.—
Mark Twain: *Mali klatež Tom Sawyer*
26.—, vez. 32.—
Oton Župančič: *Mlada pota* 12.—, vez. 18.—
Dr. Ivan Prijatelj: *Aškerčeva Čitanka*
14.—, vez. 20.—
Petronij-Glonar: *Pojedina pri Trimalhijonu*
9.—, vez. 12.—

O. Župančič: *Sto ugank* vez. 3.—
VI. Levstik: *Zapiski Tine Gramontove*
7.—, vez. 13.—
Fr. Albrecht: *Mysteria Dolorosa* 5.—, vez. 11.—
Flaubert-Župančič: *Tri povesti* 7.—, vez. 13.—
Chesteron-Župančič: *Četrtek* 7.—, vez. 13.—
Dr. J. Glonar: *Naš jezik* 3.—, vez. 6.—
Brezigar Milko: *Osnutek slov. narodnega gospodarstva* 6.—
Spominu Ivana Cankarja 2.—